

Institutionen för hälsovetenskaper

Uppsatsarbete i folkhälsovetenskap

C-uppsats 20 poäng

(Folkhälsovetenskap 51-60 poäng och pedagogik 51-60 poäng)

Ett folkhälsoperspektiv på tillhörighet
– dess relation till hälsan och känslan av sammanhang

Examination: 2004-05-03
Författare: Glenn Carlbark

Handledare: Mina O'Dowd
Examinatorer: Lars-Göran Permer &
Göran Ejlertsson

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Abstract.....	5
Förord.....	6
Inledning.....	7
Bakgrund.....	7
Hälsa och livskvalitet.....	7
En folkhälsodefinition.....	8
Tillhörighet – framgång eller dilemma?.....	9
<i>Familjen som hälsofrämjande arena.....</i>	<i>10</i>
<i>En problematisering.....</i>	<i>11</i>
<i>Religionen som hälsofrämjande arena.....</i>	<i>11</i>
<i>En problematisering.....</i>	<i>12</i>
<i>Skolan som hälsofrämjande arena.....</i>	<i>14</i>
<i>En problematisering.....</i>	<i>15</i>
En sammanfattande problembelysning.....	16
Sammanfattning av bakgrunden.....	17
Teoretiska utgångspunkter.....	18
Det sociokulturella perspektivet.....	18
Det sociala inlärningsperspektivet.....	19
<i>Modellinlärning.....</i>	<i>19</i>
<i>Kognitiv dissonans.....</i>	<i>19</i>
Det fenomenologiska perspektivet.....	20
<i>De mänskliga behoven.....</i>	<i>20</i>
<i>Det salutogena perspektivet och KASAM.....</i>	<i>21</i>
<i>En relationspedagogisk modell.....</i>	<i>22</i>
Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter.....	22
Syfte.....	23
Problemprecisering.....	23
Material och Metod.....	23
Metoddiskussion.....	23
Validitet och reliabilitet.....	25
Forskningsideal.....	26
Val av ansats.....	26
Forskningsetiska aspekter.....	26
Resultat.....	27
Översikt.....	27
”Grundläggande”.....	27
”Upplivande”.....	30
”Meningsfyllda”.....	32
Hur skapas känslan av tillhörighet i församlingen?.....	34

Sammanfattning av resultatet.....	35
Diskussion.....	36
Disposition.....	36
Sammanfattning av diskussionen.....	36
<i>Värdet av det "Grundläggande".....</i>	<i>36</i>
<i>Värdet av det "Upplivande".....</i>	<i>36</i>
<i>Värdet av det "Meningsfyllda".....</i>	<i>36</i>
<i>Skapandet av tillhörighet – ett vidare perspektiv.....</i>	<i>37</i>
Värdet av det "Grundläggande".....	37
<i>Utbredningen av den gemensamma värdegrundens globala natur.....</i>	<i>37</i>
<i>Skolans och församlingen värdegrund.....</i>	<i>37</i>
<i>Skolans och församlingens kontextuella verklighet.....</i>	<i>38</i>
<i>En pedagogisk modell för skolans framtid.....</i>	<i>38</i>
Värdet av det "Upplivande".....	39
<i>Församlingen effekt på hälsan och livskvaliteten.....</i>	<i>39</i>
<i>Delaktighetens samband med känslan av mening.....</i>	<i>40</i>
<i>Religiös motivation till ett hälsosamt leverne.....</i>	<i>40</i>
<i>Hänsynstagande till människans erfarenheter.....</i>	<i>41</i>
<i>Familjen som jämförelse.....</i>	<i>41</i>
Värdet av det "Meningsfyllda".....	42
<i>Livets mening.....</i>	<i>42</i>
<i>Begriplighetens hanterbarhet.....</i>	<i>43</i>
<i>Ett målinriktat sammanhängande livssystem.....</i>	<i>43</i>
<i>Förutsägbarhetens fördelar.....</i>	<i>43</i>
<i>Skolans kontextuella relevans.....</i>	<i>44</i>
Skapandet av tillhörighet – ett vidare perspektiv.....	45
<i>Hönan eller ägget?.....</i>	<i>45</i>
<i>De kontextuella variationernas skapande av tillhörighet.....</i>	<i>45</i>
Slutsatser.....	46
Det personliga lärandet.....	46
Litteraturförteckning.....	47
Bilaga.....	52
Intervjuguide.....	52

Sammanfattning

Uppsats för filosofie kandidatexamen vid Högskolan Kristianstad
51-60 poäng i folkhälsovetenskap och 51-60 poäng i pedagogik

Carlbark, Glenn. (2004). *Ett folkhälsoperspektiv på tillhörighet – dess relation till hälsan och känslan av sammanhang*

Handledare: Mina O'Dowd

Tillhörighet är ett grundläggande mänskligt behov som bäst kan förstås i sitt sammanhang. Familjen, religionen och skolan är alla samhällsliga tillhörighetsarenor för lärande. Syftet med denna uppsats var att undersöka hur tillhörighet, kontextuellt betraktat, kan främja hälsan och känslan av sammanhang och hur denna känsla av tillhörighet skapas. Detta gjordes genom en djupdykning i form av en fallstudie, där metoden bestod av ingående intervjuer. Resultatet belyste vad församlingstillhörighet betyder för fem personer som tillhör en religiös församling. Tre kategorier fick utgöra en förklaringsmodell, bestående av: "Grundläggande" (den gemensamma värdegrundens globala natur), "Upplivande" (hälsofrämjande känslor av förståelse, uppmuntran, glädje, beröm, delaktighet, acceptans och kärlek) och "Meningsfyllda" (upplevelser av meningsfullhet, begriplighet, hanterbarhet och förutsägbarhet). Själva församlingstillhörigheten skapades genom den gemensamma värdegrundens globala natur, delaktighet i församlingens gemenskapen samt genom Årsboken där känslan av den gemensamma värdegrundens globala natur bekräftades.

Resultatets relevans för folkhälsan påtagliggjordes då det kontextualiserades i skolans värld. Skolan har uppenbara problem att hantera och omsätta sin värdegrund i den pedagogiska praktiken. För att elever i större utsträckning ska känna tillhörighet och uppnå god hälsa samt få möjlighet att personligen dra nytta av skolans värdegrund föreslogs Involveringspedagogiken som ett redskap för att underlätta denna process med förbehåll att den betraktas som en princip där användningsområdet varierar med varje skolas unika villkor och de resursbidragande erfarenheterna. Med utgångspunkt i hur känslan av tillhörighet bildades och hälsan främjades i församlingen kan detta i skolans värld skapas genom omsorgsorienterade relationer, gemensamma aktiviteter och delaktighet i beslutstagande och målsättningar.

Nyckelord: Tillhörighet, folkhälsa, hälsa, känsla av sammanhang, kontexter, familj, religion, församling, skola och värdegrund

Abstract

Dissertation, in partial fulfilment of the requirements for a Bachelor's degree in Health Promotion and Education, Kristianstad University.

Equivalence: 10 credit points (15 ECTS points), Public Health Science and 10 credit points (15 ECTS points), Education.

Carlback, Glenn. (2004). *Belongingness – In relation to public health and sense of coherence*

Supervisor: Mina O'Dowd

Belongingness is a basic human need, which can best be understood when it is studied in a context. The family, religion and schooling are societal arenas for belongingness and learning. The purpose of this essay was to examine how belongingness, seen in a specific context, can promote health and a sense of coherence and to study how belongingness is produced. These aims were investigated within the framework of a case study, where the method consisted of in-depth interviews. The results shed light on the meaning of belongingness for five persons, who belong to one and the same religious congregation. Three categories constitute a model of explanation. These categories are: "Fundamental" (the global common foundation of value), "Stimulating" (health-giving feelings of understanding, encouragement, delight, praise, participation, acceptance and love) and "Meaningful" (experiences of meaningfulness, comprehensibility, manageability and predictability). The feeling of belonging, created by the congregation, is described as being based on the shared global foundation of value, participation in congregational activities as well as the Yearbook, in which the sense of the shared global foundation of value was corroborated.

The public health relevance of the results become clear, when they are seen in the context of schooling, especially as these relate to the problems associated with dealing with and implementing the common foundation of value in pedagogical practice. In order to ensure that students experience a feeling of belongingness and can make use of it as regards their health as well as have the opportunity to understand and to personally make use of the common foundation of value, the use of Pedagogy of Involvement is suggested as a tool to facilitate the process, keeping in mind that each school constitutes a unique context, with different conditions and experiences. How belongingness is created in the congregation in question can be viewed as a possible means by which to produce this feeling in schools: through development of caring relationships, common activities and participation in making decisions and setting mutual goals.

Keywords: Belongingness, public health, health, sense of coherence, contexts, family, religion, congregation, school and common foundation of value

Förord

Jag vill ge uttryck för min tacksamhet gentemot min handledare Mina O'Dowd, som genom sin förmåga att svalla idéer och tankar har möjliggjort många intressanta handledningstillfällen. Balansen mellan hennes begåvning i teoriernas värld och hennes grannlagda vidsynthet har varit till stor nytta i uppsatsskrivandets utvecklingsgång.

Lena Edén har som bihandledare givit ett effektivt och gott bistånd, tillsammans med närvaron av ett hjärtligt leende.

Joel Hedegaard har med sin ständigt digra analytisktemotiva förmåga varit en utomordentlig samtalspartner inom många skilda ämnen.

Min älskade hustru Kinga har med voluminös kärlek ständigt varit vid min sida och bistått mig genom hennes klarsynta världsuppfattning.

Dessutom vill jag givetvis återge stor tacksamhet gentemot mina intervjupersoner som med god talförhet skapade synnerligen intressanta intervjusituationer.

Inledning

Denna uppsats berör ämnen som kan anses vara känsliga i ett vetenskapligt sammanhang. När religion, religiositet eller andlighet nämns i vetenskapliga kontexter kan det mottas med misstänksamhet. Detta beror på uppfattningen att tro inte är förenligt med vetenskap eller ett vetenskapligt tänkesätt. Inom ramarna för denna uppsats förs dock inte denna diskussion. Uppsatsens avsikt är att undersöka ett känt fenomen, känslan av tillhörighet, betraktat i ljuset av en religiös församling. Den vill granska hur tillhörighet påverkar hälsan, livskvaliteten och känslan av sammanhang men gör detta genom en djupdykning i form av en fallstudie. Således är det inte heller uppsatsens ansvar att klargöra om den aktuella religiösa församlingen besitter hälsofrämjande förmåga eller ej, utan den vill belysa hur medlemmarna upplever sin församling i relation till deras hälsa. Resultatet har alltså endast sin utgångspunkt i intervjupersonernas egenupplevda känslor och deras utsagor kring ämnet.

Bakgrund

Hälsa och livskvalitet

Människan har alltid haft en strävan att uppnå och åtnjuta hälsa och livskvalitet och det bakomliggande behovet till detta skulle kunna vara lycka, att söka erhålla livsglädje (Carlsson, 1999; Bergström & Wahlgren, 1997).

Men vad innebär egentligen hälsa? Det finns väldigt många olika förklaringsmodeller för vad hälsa rätteligen betyder (Barlow, 1997; Ohlsson et al, 1997). Synen på hälsa har också förändrats genom åren. Världshälsoorganisationen fastställde en definition (1946) som kan översättas: "Hälsa är inte bara frånvaron av sjukdom utan ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande" (Svenska FN-förbundet, 2003)

Inom den hälsopolitiska verksamheten har det under de senaste årtionden skett en förskjutning av hälsobegreppet från att vara medicinska till att anta olika helhetsdefinitioner. Synsättet på sådana förhållanden som anses befrämja eller hindra hälsa har därvid förändrats från att vara relativt snävt inriktat på individens inre resurser i form av vilja, förmåga och motivation, till att även omfatta olika yttre förhållanden som påverkar hälsan och livskvaliteten. Detta förhållningssätt kallas ofta processinriktade och bygger på en människosyn där individen har egna resurser och kapaciteter som kan mobiliseras och utvecklas samt att förändringsprocesser sker i samspel med den sociala omgivningen (Ekberg 2000). Nära knutet till det processinriktade förhållningssättet är det holistiska perspektivet. I det medicinska perspektivet ses ofta hälsa som frånvaro av sjukdom. I ett holistiskt perspektiv tar man istället fasta på människan som helhet och beaktar samspelet med den omgivning som hon befinner sig. Ett holistiskt arbetssätt innebär då att främja den fysiska, psykiska, sociala och andliga hälsan (Springett, 2001). Nordenfelt (1995) har exempelvis definierat människans hälsotillstånd som balansen mellan hennes uttalade mål för handling och hennes inre resurser eller förmåga att förverkliga dessa mål, i den sociala omgivning hon befinner sig.

Livskvalitet kan enligt Naess (1987) bestå av fyra komponenter, nämligen att vara aktiv, känna gemenskap, självkänsla och en glädjefylld grundstämning. Att vara aktiv innebär att ha aptit på livet, känna engagemang, uppleva en frihet att välja och att känna kontroll över sina handlingar. Gemenskap innefattar ett nära och ömsesidigt förhållande till andra människor och att uppleva vänskap och samhörighet. Självkänslan avser att ha självförtroende och känna

sig tillfreds som människa. En grundstämning av glädje bör innehålla trygghet, säkerhet, harmoni och balans. Alla fyra komponenterna är lika viktiga för att uppnå livskvalitet. Nordenfelt (1991) betonar att livskvalitet är ett mångfacetterat begrepp. Livskvalitet indelas i objektiva och subjektiva förhållanden. Till de objektiva hör bland annat den somatiska hälsan, yrket, bostads- och familjeförhållandet. Med de subjektiva menas upplevelserna av de objektiva villkoren och sinnesstämning i allmänhet. Nordenfelt anser att livskvalitetens kärna är mänsklig lycka. Den enskilda människan är den som slutgiltigt avgör sin egen livskvalitet.

Hälsa och livskvalitet är emellertid begrepp som går in i varandra. Raeburn & Rootman (1998) betonar det omfattande i livskvalitet genom tre vida kategorier, nämligen "tillvaro", "tillhörighet" och "tillblivande". "Tillvaro" har att göra med människans fysiska, psykiska och andliga dimensioner. "Tillhörighet" berör människors sociala och vardagliga kontexter. Det innebär gemenskap, exempelvis med samhället, en förening eller ett samfund. "Tillblivande" omfattar arbete, rekreation och personlig utveckling. Var och en av dessa kategorier ger individen möjligheter som kan leda till ett välmående liv.

Trots att hälsa och livskvalitet är väldigt nära knutna, ges det dock ett förslag att betrakta hälsa som en undergrupp till livskvalitet. En undergrupp som i så fall, med utgångspunkt i WHO:s definition (1946), skulle inbegripa det fysiska och psykiska inom "tillvaro" och den sociala kontexten inom "tillhörighet". Sammanfattningsvis förklaras livskvalitet vara till vilken grad en människa åtnjuter de viktiga möjligheterna i sitt liv som "tillvaro", "tillhörighet" och "tillblivande" erbjuder. (Raeburn & Rootman, 1998).

Hälsa och livskvalitet har således samband med känslan av tillhörighet. Men hur kan folkhälsa förstås i relation till ovanstående utläggning?

En folkhälsodefinition

Nationella folkhälsokommittén har publicerat följande beskrivning av hälsans/folkhälsans problemkomplex:

"När vi talar om sjukdomsprocesser tar vi för givet att det finns många sjukdomar av olika komplexitetsgrad och med olika subjektiva och objektiva förlopp. Ett mått på detta är att det lär finnas ca 8000 diagnoser, dvs. antal sätt att beskriva människors sjukdomsförlopp. De skiftar i kvalitet och svårighet från lättare krisreaktioner till livslång invalidiserande schizofreni, från banal förkylning till lungemfysem. Begreppet hälsa är sannolikt lika komplicerat som sjukdom, men det finns långt mindre vetenskaplig underbyggnad eller praktisk erfarenhet. I diskussionen om hälsa söker vi ofta efter en definitiv definition, men om hälsa är lika komplex som sjukdom bör det finnas lika många "hälsor" som sjukdomar. Hälsa betraktas dessutom ofta som sjukdomens negation, dvs. att mycket av en faktor anses orsaka sjukdom och lite av samma faktor skapar hälsa. De analyser av hälsa som har någon bärkraft är för sin bestämning helt orelaterade till sjukdom. Hälsa är ett fenomen i sig och beskrivs och begränsas av faktorer och förhållanden som är irrelevanta för att beskriva sjukdom. Om man inser att hälsa kan främjas krävs ett radikalt och genomgripande systemskifte. Vårt nuvarande paradigm, som kan beskrivas som en koncentration på "för mycket av det dåliga", måste förskjutas till ett alternativ som enkelt kan uttryckas som "för lite av det goda". Det innebär att man flyttar uppmärksamheten från sjukdom till hälsa. Från det patogena till det salutogena (Antonovsky, 1987). Det innebär att man betonar villkoren för det goda livet. De viktiga folkhälsofrågorna

får då ett annorlunda perspektiv: Kan folkhälsan främjas, förstärkas, öka? Vad är hälsans natur? Om det finns många "hälsor", vilka ska då prioriteras och, på vilka grunder? Hur och vad gör vi för att främja hälsa? Vem ska agera? Med frågorna ställda på detta sätt hamnar hela folket i fokus för intresset. Folkhälsofrågan har då lämnat medicinens domäner och blivit en allmänpolitisk fråga med mycket långtgående samhällseliga konsekvenser. Precis som vi haft prioriteringskommittéer för vad sjukvården ska koncentrera sina resurser på, är det nödvändigt att prioritera vilka "hälsor" som anses vara de centrala. Det är en politisk fråga och det bör, i demokratisk ordning, beslutas om hur villkor och jordmån i samhället bör vara beskaffade för att hälsan på bästa sätt ska främjas." (Nationella folkhälsokommittén, 1999, sid. 14, 15)

Av detta citat förstår vi att begreppen hälsa/folkhälsa, liksom i fallet med hälsa/livskvalitet, bör förstås i relation till varandra och inte som några isolerade enhetsbegrepp. För att uppnå förståelse för folkhälsans påverkansfaktorer måste kunskap rörande individcentrerade hälsosfaktorer utgöra grundvalen. Folkhälsan varierar sig som fenomen i relation till hälsan då den intresserar sig för "hur villkor och jordmån i *samhället* bör vara beskaffade för att hälsan på bästa sätt ska främjas". För att vidare förstå hälsans/folkhälsans samband med tillhörighet kan en genomgång av tillhörighetskonceptet vara tillrådligt.

Tillhörighet – framgång eller dilemma?

Vi kan höra till mycket. Vi tillhör en familj, kanske en förening, en kommun, ett land, en ras, möjligen ett politiskt parti eller kanske en religion. Tillhörighet har definierats som till vilken grad en person känner sig personligen accepterad, respekterad, inkluderad och understödd av sin sociala omgivning (Xin Ma, 2003). Det handlar om vilken grupp man identifierar sig med eller blir identifierad med (Wigerfelt & Wigerfelt, 2001). Det har samband med en process där en människa gör något, utanför sig själv, till en viktig beståndsdel i sitt liv (Lange & Westin, 1981). Tillhörighet är en faktor i människans liv som gör att hon känner sig trygg och tillfredsställd (Palangetic & Peggöz, 2003). Behovet av tillhörighet är även en delkomponent tillsammans med behovet av en positiv självbild för att uppnå den fundamentala gruppidentiteten. Att uppnå självkänsla och socialt erkännande, grundade på både tillhörighet och individualitet, är mycket viktigt för människans välbefinnande (Lange & Westin, 1981). Tillhörighet ingår likaledes, som tidigare beskrivet, i den modell på livskvalitet som Raeburn & Rootman (1998) konstruerat. Där betraktas tillhörighet tillsammans med tillvaron och tillblivande som de grundläggande faktorerna för att uppnå livskvalitet. Innebörden i tillhörighet har då att göra med människans sociala liv, känslan av gemenskap med en grupp, ett samfund eller samhälle. Ren et al (1999) påvisar hur upplevelsen av socialt stöd eller tillhörighet främjar en mängd olika aspekter av hälsan. Brist på tillhörighet och socialt nätverk ingår därjämte i definitionen av fattigdom, som är ett av de största globala folkhälsoproblemen (Paulsson, 2001 et al).

För att nå fördjupad kunskap om komplexiteten i tillhörighetskonceptionen kan kontextualiseringar vara tjänligt. En ringare återgivning av folkhälsa, än den redan nämnt, kan beskrivas vara vetenskapen och förmågan att förebygga sjukdom och främja hälsa genom *samhällets organiserade insatser* (Paulsson et al, 2001). Nedan kommer därför tillhörighet och dess relevans för folkhälsan belysas i tre olika samhällseliga kontexter; familjen, religionen och skolan.

Familjen som hälsofrämjande arena

De människor vilka vi lever nära påverkar vårt beteende och således även hälsan (Bolin et al, 2002). För barnen i en familj är många gånger barndomen den tid då de lär sig en del av sina framtida hälsobeteenden, ofta i form av rutiner och vanor (Denham, 2002). Familjen hör nämligen till den primära socialisationsarenan och har därmed ansevärda påverkansmöjligheter när det gäller formandet av beteendemönster. Rentav de flesta av livets mest grundläggande och viktigaste kunskaper och färdigheter skapas genom familjen. Vi lär oss regler för socialt samspel och hänsynstagande och en rad andra spelregler som är nödvändiga för att kunna fungera i samhället. Det lärande som sker inom familjen är kopplat till mångsidiga relationer som dessutom är starkt emotionella och existentiella till sin karaktär. Små barn har nämligen inga möjligheter att göra motstånd mot den världsbild de vuxna tillhandahåller i kommunikativa situationer. Inom familjen sker lärandet vidare genom att barnen observerar, härmar och deltar. Den pedagogik som förs inom hemmets och familjens ramar är såtillvida osynlig. Inom den primära socialisationen är deltagandet delar av de dagliga verksamheterna. Kunskapen blir följaktligen kroppsligen förankrad genom att man sett och erfårit de situationer där den är giltig (Säljö, 2000).

Den naturligt stödjande miljön kombinerat med den känslomässiga närheten gör familjen till den grundläggande arenan för hälsoutveckling. Föräldrarnas hälsosituation återfinns ofta av liknande karaktär hos barnen. Det är av fundamental betydelse att barn har en känslomässigt stabil och pålitlig relation med åtminstone en vuxen person. Barnens upplevelser av ett socialt nätverk betraktas vara av mycket stor vikt för deras välbefinnande. Det är kvaliteten på relationen mellan föräldrar och barn samt barnets egen förmåga och motivation som är avgörande för barnets möjlighet att konstruktivt hantera stressfyllda livssituationer. Sammanfattningsvis behöver barn utveckla sin social kompetens genom goda relationer samt åtnjuta upplevelser och utmaningar som prövar och utmanar deras förmågor inom den familjära arenan (Nationella folkhälsokommittén, 1999).

Behovet av att utveckla familjeperspektivet i det folkhälsopedagogiska arbetet har initierats genom familjecentraler. Dessa finns till för barnfamiljer och syftar till att stärka det sociala nätverket och främja delaktigheten för barnen och familjerna. Denna verksamheten drivs ofta i ett tvärsektorielt samarbete mellan primärvård, socialtjänst, barnomsorg och skola (Nationella folkhälsokommittén, 1999).

I detta sammanhang är det värt att nämna Durkheims och Bourdieus tankar kring ett kollektivt medvetande. Enligt Durkheim beror fortlevnaden av samhällets traditioner, kultur, språk, politiska och religiösa institutioner, då människor ständigt är i omsättning, på att individer införlivar dessa inrättningar och genom dem skapar personliga identiteter. Det är således vår grupps sätt att bilda åsikter, attityder och regler som bestämmer hurdan vi formas. Sociologen Bourdieu vidareutvecklade denna tanke och talade om en intellektuell och moralisk struktur hos individen, eller en habitus, som innebär ett visst sätt att tänka och känna enligt mönster vi anammat i interaktionen med omvärlden. På detta sätt uppstår ett samhällsmedvetande eller ett kollektivt medvetande (Egidius, 2000). En människas habitus grundläggs tidigt genom de traditioner och erfarenheter som annekteras i familjen och skolan och tjänstgör sedan som ett ofta omedvetet handlingsmönster (Broady, 1998).

Detta kan relateras till de olika slag av kulturer som återfinns både inom familjer och andra gruppstillhörigheter vilka såväl främjar som stävjar beteendeförändringar på hälsokontinuumet. Dessa kulturer är inte alltid så påtagliga och lättförklarade. Cohen (1982) riktar uppmärksamheten på att vi upplever kultur först när vi möter människor som uppvisar andra beteenden än de vi är vana vid. Det skulle kunna uttryckas som att människan först blir

medveten om sin kultur då hon står vid dess gräns. Vi känner alltså i det fallet tillhörighet med de människor som inte uppvisar, från vårt eget perspektiv, ovanliga beteenden. Men vad är då människan medveten om rörande sin egen kultur? Hon känner till sitt eget sätt att göra saker, hon känner till vissa tänkesätt och handlingssätt och delar dessa med andra. De utgör således all dagliga ting men är dock bidragande till samhällets dynamiska sociala utveckling och är en metaforisk framställning av kulturen i vilket det förekommer. Känslan av tillhörighet är således ständigt frammanad av all dagliga ting, exempelvis genom sättet att tala, delad sakkunskap eller humorns karaktärsdrag.

Familjen kan omsider jämväl betraktas vara en arena där människan känner sig hemma. Denna hemmakänsla kan dock vara av mycket skiftande förankring. En känsla av hemmahörande kan uppstå när man stänger dörren till det egna huset eller när man rör sig i det lokalsamhälle där man bor. Nationen i sig kan också komma att betraktas som hemma, en territoriell förankring av det trygga, det invanda och det förutsägbara (Alsmark, 1997). Så känslan av att tillhöra en familj sträcker sig alltså längre än till hänsyftningen av den traditionella kärnfamiljen. Gubrium & Holstein (1990) framhåller att begreppet familj kan betraktas vara en social konstruktion där innebörden skiljer sig åt mellan individer, kulturer och tidsåldrar. Det giltiga sättet att då avgöra huruvida en grupp människor utgör en familj är att lyssna på deras egna beteckningar. De gemensamma nämnarna för en familjemedlem brukar vara förekomsten av känslor mellan medlemmarna, värderingar som delas och att ett engagemang är rådande. När man tillskriver alternativa grupper epitetet familj är emellertid den främsta tanken ofta rörande relationen mellan gruppmedlemmarna, att man bryr sig om varandra och hyser tillit till varandra. Sammanfattningsvis kan det inom en familj förväntas finnas känslor av samhörighet bestående av; varaktighet, intimitet, ömsesidighet och ansvar.

En problematisering

Kontexten av en familj är mångfacetterad. Å ena sidan associeras den med trygghet, värme och kärlek men kan även i vårt moderna samhälle utgöra en tragisk bild av misslyckade föreningsband. Den ökande arbetslösheten och tillströmmande antalet socialbidragstagare tyder på att påfrestande familjesituationer blir allt vanligare. De höga skilsmässotalen vittnar om familjens ökade risker för splittring. Hög arbetslöshet leder dessutom till att antalet barn med föräldrar som känner sig ovärdiga och icke behövda ökar. Negativa tankegångar kan lätt implementeras hos barnen och de kan förlora sin framtidstro. De negativa sociala belägenheterna kan således gå i arv. Det hårdare samhällsklimatet i kombination med sämre och färre vuxna förebilder kan rentav göra familjen till en patogen arena för lärande (Nationella folkhälsokommittén, 1999).

Religionen som hälsofrämjande arena

Mellan 84,5 och 86 % av alla människor på jorden säger sig tillhöra en organiserad religion (Löwegren, 2003). Ur ett folkhälsovetenskapligt perspektiv kan det därmed anses vara viktigt att undersöka den religiösa tillhörigheten med tanke på att så många individer uppenbarligen betraktar organiserad religion vara av intresse i sina liv. Cumpsty (1991) framhåller att grunden till religiös aktivitet faktiskt kan sägas vara strävan efter tillhörighet. På frågan vad och varför människor är religiöst engagerade kan svaret faktiskt betraktas vara detsamma, nämligen sökandet efter tillhörighet med den ”yttersta verkligheten” oavsett hur den förstås. Om grunden för ett religiöst agerande skulle vara strävan efter tillhörighet kan man svårigen bortse från organiserad religion som en för människor viktig tillhörighetsarena. Bakgrunden till resonemanget är att den grundläggande identiteten beror på relationer. Det måste alltid

finnas någon annan för att jag ska förstå vem jag är. Även om jag inte bekräftar den andre som människa, måste jag bekräfta det kosmos där denna andra är en del av, och söka tillhöra det, om jag ska ha möjlighet att utveckla en identitet. Således är drivkraften att finna en identitet likaså en drivkraft att tillhöra. Detta föreligger, då jag måste söka säkerställa min relation till det som utgör min identitet.

Sammanfattningsvis kan den aktivitet som den religiösa människan engagerar sig i definieras vara sökandet efter, eller viljan att förverkliga eller vidmakthålla, en känsla av tillhörighet till den "yttersta verkligheten". Den känslan av tillhörighet fordrar både en känsla för, och en förståelse av, den "yttersta verklighetens" väsen och ett sätt att tillhöra den (Cumpsty, 1991).

Hyypä & Maki (2003) har funnit att religiöst engagemang tillsammans med goda sociala relationer är signifikant associerade med hälsan och utgör dess centrala förutsättningar. Att religionen har samband med hälsan är något Krause et al (1999) också framlägger. Religionen kan förse människan med strategier för att på ett fungerande sätt hantera svårigheter i livet. Den kan främja förmågan att hantera ensamhet, psykosor och flertalet sjukdomar. De strukturerade trossystemen som ofta finns inom en religion kan ge människor en känsla av ordning och förståelse inför en annars kaotisk och oförutsägbar värld (Carone & Barone, 2001). Maltby & Day (2003) belyser hur religionen kan ge individer möjligheten att betrakta stress som en utmaning. Resultatet blir en positiv stresshantering, vilket möjliggör personlig utveckling, som i sin tur gynnar hälsan.

Gorsuch (1994) skriver om religiös motivation i samband med den kognitiva dissonansteorin, som handlar om hur motstridiga relationer mellan kognitiva element hanteras. Han beskriver hur dissonans mellan exempelvis synen på Gud och ens beteende kan förorsaka en inre motivation till att förändra känslan av motsägelse. Graham et al (2001) återger hur religionen kan vara till hjälp för människor på tre sätt. Den kan tillföra mening i livet, ge en ökad känsla av kontroll och ett bättre självförtroende. Sättet många religioner är organiserade på möjliggör dessutom en ökad känsla av tillhörighet. När en religiös människa utsätts för problem kan hon använda en mängd olika religiösa copingstrategier, vilka härrör från andliga, kognitiva, beteendemässiga och sociala aspekter av dennes tro.

Religionen kan betraktas som en rik källa av förklaringsmodeller rörande lidande av olika slag, vilken gör den till en användbar resurs för att hantera hälsoproblem. Religionen kan rentav utgöra en mall för att ordna och tolka händelser i livet. Deltagande i en religiös organisation eller församling främjar dessutom möjligheterna till att känna tillhörighet och gemenskap med andra. Religionen kan även gynna välmående genom att främja en känsla av sammanhang i livet. (Siegel et al, 2001). Likaså Edwards & Besseling (2001) belyser att religiositet har samband med känslan av sammanhang. Young & Dowling (1987) menar dessutom att "privat religiositet", utan någon formell församlingstillhörighet, inte kan kompensera det stöd och uppmuntran en religiös församling erbjuder.

En problematisering

Är då all religiös tillhörighet hälsofrämjande? Av tidigare redogörelse framgår det att värderingar av tillhörighetens effekter är mycket komplexa till sin natur. Men att i allmänna termer uttrycka det som om all religiös tillhörighet förbättrar hälsan vore föga trovärdigt. Geels & Wikström (1999) har återgett ett sätt att se på religionens för- och nackdelar. De redogör för på vilka sätt religionen kan ta sig uttryck hos olika människor. Den beskrivna begreppsapparaten uttrycker några mycket grundläggande sätt på vilka individer förhåller sig

till sin religion. Religiositeten delas upp i två huvudkategorier: ”Inre engagemang” (”Intrinsic Committed”) och ”Yttre samtyckande” (”Extrinsic Consensual”).

Inom den första kategorien, ”Inre engagemang”, tar sig religionen uttryck genom följande karakteristik:

- Fromhet med starkt personligt engagemang
 - Universalistiskt
 - Kärlek till sin nästa
 - Osjälvisk
 - Altruistisk
 - Humanistisk
 - Ett mönster för det dagliga livet
 - Ger livet en mening
 - Tron av yttersta betydelse
 - Det slutgiltiga svaret
 - Hög självaktning
 - En kärleksfull, förlåtande och positiv Gud
 - Förknippad med känslor av kraft, kompetens och inre kontroll
- (Geels & Wikström, 1999).

Inom kategorin ”Yttre samtyckande” beskrivs religionens betydelse för människan genom karakteristikerna:

- ”Följer strömmen”
 - Bekvämlig
 - Påkallas i krissituationer
 - Exklusiv
 - Etnocentrisk
 - Provinsiell
 - Självisk
 - Defensiv
 - Beskyddande
 - Ändamålsenlig
 - Används vid behov
 - Inte integrerad i det dagliga livet
 - Tron ytlig
 - Selektivt urval av trosföreställningar
 - Utilitaristisk
 - Gagnar andra personliga önskningar och behov
 - En sträng, hämndlysten och straffande Gud
 - Förknippad med kraftlöshet och känslor av yttre kontroll
- (Geels & Wikström, 1999).

Personer med ”Inre engagemang” finner sitt främsta motiv inom religionen. Alla andra behov harmonieras så långt som möjligt med de religiösa föreställningarna, dessa människor ”lever sin religion”. Personer med denna inriktning är benägna att förkasta fördomar av olika slag. Orienteringen medför en positiv människosyn. Personer med ett ”Yttre samtyckande” är däremot benägna att använda religionen för egna syften. Denna inriktning främjar istället intolerans, fördomar, dogmatism och rädsla för döden. Den riktar in människor på att vinna

praktiska fördelar eller manipulera andra för egen vinning (Geels & Wikström, 1999). Denna schematiska redogörelse av hur olika individer kan förhålla sig gentemot sin religion är ett exempel på hur vi kan uppmärksamma det diskutabla med religiös tillhörighet.

Som en balansering av ovanstående polariserade skildring av religiositet kan Fromms (1993) förklaringsmodell nämnas. Han redogör för ett annat betraktelsesätt gentemot religiöst engagemang. Han belyser hur religionen som samhällligt fenomen kan förklaras utifrån dess förmåga att erbjuda lösningar som gör den enskilda individen i stånd att hantera världens otrygghet. Alla trosföreställningar som således inte bottnar i människans olika behov kommer att ha föga inflytande på utvecklandet av handlingsmönster och livssystem.

Ett av dessa behov som möjliggör religiöst engagemang är strävan att bli en del av något större och mäktigare än det egna jaget. Genom att bli en del av en sådan makt, som upplevs vara orubbligt stark och evig, blir man delaktig i dess storhet. Man överlämnar det egna jaget och förlorar då till stora delar sitt oberoende och sin frihet. Detta ersätts emellertid av trygghet, stolthet och skydd genom delaktighet med detta mäktiga. Ett sådant livsmönster leder till en befrielse från beslutsfattande, det slutgiltiga livsansvaret och de tvivel som kan uppkomma rörande livets mening. Meningen bestäms av den stora enhet livet blivit överlämnat åt (Fromm, 1993).

Föreställningarna kring religionens orsaker och roll i människors liv kan diskuteras ur en mängd synvinklar och perspektiv. En viktig omständighet i detta sammanhang är emellertid uppfattningen att religiös tillhörighet, såsom andra former av tillhörighet, inte enbart för med sig något gott.

Skolan som hälsofrämjande arena

Mycket forskning har uppmärksammat vikten av tillhörighet för ungdomar i skolan. Att ungdomar känner tillhörighet är en mycket viktig faktor för ett framgångsrikt lärande, goda studieresultat och en hälsosam skolgång. Brist på tillhörighet är däremot en bidragande orsak till våldsamma beteenden, destruktiva gängbildningar och en alienation gentemot skolan (Xin Ma, 2003). Om inte elever känner tillhörighet i skolan i form av välkomnande, erkännande och respekt kommer deras skoldeltagande alltid att vara begränsat (Finn, 1989). Scherer (1998) betonar hur viktigt det är att stödja och främja känslan av tillhörighet och glädjen att lära i skolan. För att skolan ska främja tillhörighet bör elever erfara vänskap och umgås med klasskamrater, delta i klassaktiviteter och ha lärare som är uppmärksamma, respektfulla och hjälpsamma. Även betyg har inflytande på känslan av tillhörighet (Williams & Downing, 1998; Routt, 1996).

Att skolan utgör en stor påverkansfaktor för utvecklingen av olika beteendemönster är ingen nyförvärvad kunskap. Skolan hör nämligen till det man brukar kalla den sekundära socialisationen. Inom denna arena är lärande och undervisning ett mål i sig. Ens handlingar motiveras ofta av en strävan efter att lära. Vanligtvis finns inget psykologiskt samband mellan barnens upplevda behov och de aktiviteter som utförs. Verksamhetens karaktär bestäms i stor utsträckning av de schemalagda och ämnesrelaterade kraven (Säljö, 2000).

Grundläggande för ett gott känslomässigt klimat i skolan är goda relationer mellan lärare och elever. Goda relationer utvecklas i en sammansättning som präglas av en formulerad vision för verksamheten, vuxna som förebilder, relationer som bygger på respekt, positiva förväntningar och elevers och föräldrars delaktighet (Grosin, 1991)

En välfungerande skolgång kan i verkligheten kompensera åtskilliga brister i barnens familjesituation. I skolan kan utvecklandet av de viktiga grundläggande positiva relationerna till vuxna och jämnåriga främjas. Självkänslan kan gynnas genom de tydligt uppställda krav som återfinns i skolans värld. Förutsättningarna för att detta ska äga rum är de vuxnas bekräftelse av barnen (Nationella folkhälsokommittén, 1999).

Hälsofrämjande tillhörighet i skolan har även samröre med den värdegrund som där ges (SOU, 1992). En del av den svenska skolplanens värdegrund lyder:

”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen slår fast att verksamheten skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.”
(Skolverket, 1999, s. 10)

Skolans roll är således inte bara att skapa förutsättningar för kunskap utan även att fostra barn och ungdomar genom goda värderingar (SOU, 1992). Den värdegrund som finns i skolplanen ska värna om skolans roll att hos eleverna skapa en trygg identitet eller en känsla av tillhörighet (SOU, 1992). Det föränderliga samhället och en ökad pluralism ökar vikten av att den gemensamma värdegrunden finns och praktiseras i skolans värld (Skolverket, 1999).

En problematisering

Orlenius (2001) är kritisk av det sätt på vilket skolans värdegrund omsätts i den pedagogiska verkligheten. Begreppet värdegrund riskerar att bli ett retoriskt flaggskepp, som går på grund och havererar. Något som ej heller bör förglömmas är att dagens skolan inrymmer problem som är av mycket allvarlig karaktär. ”Skolan – en arena för mobbning” är titeln på en av Skolverkets forskningsöversikter (Eriksson et al, 2002). Denna studie påvisar hur elevers upplevelse av tillhörighet i skolan och hur ett socialt samröre med andra faktiskt ävenledes kan främja ett problem såsom mobbning:

”De upplever en solidaritet inom gruppen som skapar gränser mot omvärlden. De heliga symbolerna skapar vidare en gruppgemensam moral. Detta medför också att individerna i gruppen anser att de har rätt att straffa den eller dem som bryter mot de heliga symbolerna. Ilskan är en typ av emotionellt anfall mot dem som kränker gruppens symboler. En grupp som mobbar kan alltså erfara entusiasm och viljestyrka. De upplever en emotionell energi och en samhörighet i gruppen. Gruppens kollektiva känslorfenheter blir således centrala. Dynamiken i medlemskapet och känslan av samhörighet genereras av styrkan i den känslomässiga förnimmelse individen får av stämningen som situationen ger upphov till. Den kanske viktigaste ingrediensen i ritualen är att individerna fokuserar sin uppmärksamhet på samma handling, t.ex. mobbningen. Den ömsesidiga uppmärksamheten medför att individerna ser gruppen som en enhet. Fokuseringen på en specifik handling innebär också att individerna är involverade i en rollövertagande process. Att medverka i mobbning kan innebära att deltagarna i fantasin föreställer sig hur de andra känner och tänker kring situationen. Vad som gör situationen till en ritual är, under förutsättning att alla ingredienserna är uppfyllda, att deltagarna tar varandras roller på ett

samstämigt sätt. De uppfattar handlingen i situationen entydigt och alla är medvetna om att de andra också gör det. Resultatet blir att deltagarna upplever att de ingår i en grupp.” (Eriksson et al, 2002, s. 112, 113)

Denna situation emanerar förvisso från de problem som härrör från de mänskliga interaktionsmönsterna. Den ovan beskrivna formen av grupperingar som idkar mobbningsbeteenden borde kunna finnas inom många samhälleliga sfärer. Så vad är det inom själva skolarenan som tenderar utlösa mobbningsituationer? Eriksson et al (2002) behandlar fyra olika punkter där skolan särskiljer sig från övriga samhälleliga kontexter.

- Aktörerna eller eleverna har begränsade möjligheter att själva välja sina samaktörer. I skolan placeras man in i sina klasser på basis av administrativa uppgifter, beroende på geografi, födelsedag med mera.
- Vistelsen med dessa samaktörer sker antingen under lång tid eller under obestämd tid. Den tid som spenderas i skolans värld är avsevärd. Möjligheten finns att räkna ut vilket år den tar slut men för flertalet elever är skolavgången något avlägset i deras liv. Framtiden kan lätt te sig dunkel.
- Aktörerna kan inte lämna arenan utan stora kostnader. Att byta klass eller skola är ingen enkel process. Att fullständigt lämna skolarenan är principiellt omöjligt. Skolkning drar med sig många negativa konsekvenser.
- Elevernas närvaro och antal är dessutom godtyckliga. En skolklass kan bestå av en till eller en mindre, det är knappast någon som märker skillnaden. Dessutom har det ingen betydelse vem denna aktör är (Eriksson et al, 2002)

Dessa delar tillsammans, men med betoning på den sistnämnda, utgör en skolarena som kan ge upphov till en del problem. De tre första punkterna delar skolarenan med en del andra samhälleliga kontexter, såsom fängelser och fartygsbesättningar. Angående den sista egenskapen däremot, skiljer sig olika sociala grupperingar eller samhälleliga kontexter åt på ett ganska iögonfallande sätt. I vissa sammanhang är aktörernas antal aldrig godtyckligt medan det i andra finns en arbiträr acceptans. Familjen är naturligtvis det självklara exemplet på en arena där antalet aktörer aldrig är godtyckligt, vänskapsgrupperingar är ett annat, även om dessa i många fall kan vara öppnare till sin karaktär. I professionella organisationer är i stället receptiviteten maximal. Aktörer kan tillkomma och falla ifrån utan att organisationen berörs. Detta kan härleda några intressanta frågeställningar: Är det mindre mobbing i gymnasier och friskolor eftersom eleverna där har större val- och rörelsefrihet? Är det denna faktor som avgör frånvaron av uppenbar och rapporterad mobbningsproblematik på universiteten? Inom dessa perspektiv finns mycket lite forskning, varför fler undersökningar kring skolan som organisatoriskt fenomen kan vara synnerligen befogat (Eriksson et al, 2002).

En sammanfattande problembelysning

Tillhörighet är ett behov hos människan som när det tillfredsställs ofta leder till trygghet, en känsla av acceptans och tillfredsställelse. Mycket av litteraturen betraktar det däremot som enbart nyttigt och något som uteslutande främjar människors välbefinnande (Xin Ma, 2003; Palangetic & Pekköz, 2003). Den ovanstående genomgången av tillhörighetsbegreppet i olika kontexter har emellertid tydliggjort en del av den komplexitet som ingår i konceptet och vilka positiva samt negativa effekter känslan av tillhörighet kan ha på folkhälsan. Som ett annat exempel på ogynnsam tillhörighet kan nämnas politiska och religiösa sekter där en form av

destruktivt beteende kan bli resultatet av tillhörighet. Det kan där finnas ett manipulerande klimat som bryter ner människans individualitetskänsla och reflektionsförmåga med hjälp av diverse oetiska tekniker för att övertyga och kontrollera. Olika grupp miljöer, organisationer eller stater kan fungera på olika sätt och innehålla mer eller mindre av respekterande öppenhet respektive kontroll och destruktiv manipulation (Malmgren, 2000).

Då tillhörighetskonceptet är av sådan omfångsrik och komplicerad karaktär är ämnet i sanning värt att problematisera. Till allt det ovan skrivna kan vissa frågor aktualiseras och tas i åtanke i relation till hälsan. Vad är det som är hälsofrämjande? Kan tillhörighet i sig anses vara hälsofrämjande? Eller handlar det om vad någon tillhör som avgör om det är hälsofrämjande? Och för vem är tillhörigheten hälsofrämjande? Om man tillhör en politisk sekt som främjar antisemitism men samtidigt uppfattar sig ha utmärkt hälsa och livskvalitet, är denna tillhörighet hälsofrämjande?

Svaren på dessa frågor beror, bland annat, på vilken moralisk grundsyn man har. Om man exempelvis är utilitarist, då bestäms vad som är sunt inom ramarna för vilka resultat ett handlingsätt eller förhållningssätt får. En handling definieras som god om den för med sig mesta möjliga gott för så många som möjligt (Tännsjö, 2000). Med detta synsätt är den antisemitiska tillhörigheten osund, vad den än ger för känsla eller behållning för den enskilda individen. Många kan säkerligen hålla med om att det inte är positivt att tillhöra den ovan nämnda antisemitiska rörelsen på grund av dess destruktiva effekter på människa och samhälle. Men om vi istället talar om andra sekter och kulturer, som inte i någon tydlig grad utgör en fara för människan, men som ändå kan te sig besynnerliga, hur ska vi betrakta den sortens tillhörighet? Är det en bra eller dålig tillhörighet, är den hälsofrämjande eller sjukdomsframbringande? Sålunda uppstår frågan: Är det ett utanförperspektiv som avgör om en persons tillhörighet upplevs som hälsofrämjande eller är det personens eget perspektiv som får avgöra i vilken utsträckning dennes tillhörighet upplevs som hälsofrämjande?

Inom ramarna för denna uppsats finns inga möjligheter att tillfullo belysa dessa frågeställningar. Däremot är det viktigt att känna till dessa frågor och vara medveten om hur komplext begreppet tillhörighet egentligen är. Som läsare bör man även känna till begränsningarna som hör till uppsatsen och ta hänsyn till att det alltid finns frågor som måste lämnas obesvarade.

Sammanfattning av bakgrunden

Att uppleva hälsa och livskvalitet är en allmänmänsklig strävan. Definitionen av dessa begrepp är mångtydiga. Hälsa kan definieras som balansen mellan mål och resurser att förverkliga dem i ett socialt sammanhang. Livskvalitet kan uppfattas som bestående av fyra komponenter; att vara aktiv, känna gemenskap, uppleva självkänsla och en glädjefull grundstämning. Folkhälsa kan beskrivas som vetenskapen om hur man förebygger sjukdom och främjar hälsan genom samhällets organiserade insatser.

Tillhörighet är ett mångfacetterat begrepp som bäst förstås i sitt sammanhang. Familjen utgör den primära socialisationsarenan och bildar därför den grundläggande platsen för hälsoutveckling. Däremot kan dagens familjesituationer jämväl utgöra en tragisk bild av misslyckade föreningsband och rentav utgöra en patogen arena för lärande.

Religiöst engagemang har samband med god hälsa. Religionen kan betraktas som en rik källa av förklaringsmodeller rörande mänskligt lidande och således vara en användbar resurs för att

hantera hälsoproblem. Däremot kan religionen tillika främja intolerans, fördomar och dogmatism.

Skolan hör till den sekundära socialisationsarenan och utgör en stor påverkansfaktor för utvecklingen av beteendemönster. En välfungerande skolgång kan likaledes kompensera åtskilliga brister i barnens familjesituationer. Å andra sidan kan klimatet i skolan vara problemfrämjande då exempelvis elevernas närvaro och antal är av godtycklig karaktär. Detta kan främja en arena som underlättar att problem såsom mobbning förefinns.

När tillhörighet diskuteras och kontextualiseras är det viktigt att bära med sig frågor rörande betraktelsen av tillhörighetens förhållande till hälsan. Är det ett utanförperspektiv som avgör om en persons tillhörighet upplevs som hälsofrämjande eller är det personens eget perspektiv som får avgöra i vilken utsträckning dennes tillhörighet upplevs som hälsofrämjande?

Teoretiska utgångspunkter

Det sociokulturella perspektivet

Det sociokulturella perspektivet handlar om hur människor formas av att delta i kulturella aktiviteter och hur de nyttjar de förefintliga kulturella redskapen. Det intressanta inom människans lärande, tänkande och handlande är således hur individer och grupper tillägnar sig fysiska och kognitiva resurser. Inom detta perspektiv är fokus på interaktionen mellan kollektiv och individ (Säljö, 2000).

Grundtankarna bakom det sociokulturella perspektivet är att människan inte kan undvika att lära. Lärandet är en aspekt av all mänsklig verksamhet. All vardaglig verksamhet i den mängd av sysselsättningar som samhället utgörs av, innehåller således en pedagogik. I grundläggande mening handlar lärande följaktligen om vad individer och kollektiv tar med sig från sociala situationer och begagnar i framtiden. De sätt varpå vi lär är sedermera beroende av i vilka kulturella omständigheter vi lever i. I ett sociokulturellt perspektiv förstås kunskap som knuten till argumentation och handling i sociala kontexter och som en effekt av att se, förstå och hantera världen ur ett visst perspektiv (Säljö, 2000).

I vardagstänkande kan lärande ofta uppfattas som något enbart positivt och eftersträvansvärt. Det moderna samhället erbjuder emellertid många läroprocesser som är djupt destruktiva och farliga. Exempelvis kan vi lära oss fördomar om andra människor, hur vi slösar med naturens resurser och hur vi njuter av drogmissbruk. Av detta resonemang förstår vi att en människa som vid en ytlig betraktelse inte tycks vara engagerad i en läroprocess, eller helt tar avstånd från skolans institutionella lärosäte, mycket väl kan vara i färd med att utveckla expertis av något helt annat slag. Människan kan alltså inte undfly lärande (Säljö, 2000).

Detta perspektiv kan relateras till Svenssons (2004) tankar kring pedagogikämnet. Ofta förs resonemangen om pedagogik kring uppfostran, undervisning och utbildning, vilka betecknar aktiviteter och verksamheter. Dessa handlar i sin tur om befrämjandet av särskilda kvaliteter i människans relation till sin omvärld. Ett av huvudproblemen i den pedagogiska diskussionen är de förgivandetagande förutsättningarna som uppfattas råda mellan metod och resultat. Man har försökt bestämma förutsättningar, förfaringssätten och resultaten på ett ”yttre sätt”, och därigenom definiera metoder som *kollektiva* enheter. I verkligheten är det mest välbelagda forskningsresultatet inom pedagogiken just att denna generella relation saknas mellan

pedagogiska metoder och pedagogiska resultat. Innebörden i de pedagogiska metoderna är nämligen kontextberoende, liksom all mänsklig aktivitet. Den lärande upplever, uppfattar och tolkar omvärlden på sitt eget unika sätt, även om överlappningar mellan andras tolkningar och uppfattningar givetvis är rådande. Resultaten av de pedagogiska metoderna måste därför betraktas utifrån den läranden unika upplevelse av sin situation. Varje människa har en egen relation till sin omvärld och därför även i förhållande till sin lärandemiljö. Varje lärande utgör således sitt eget sammanhang eller kontext, vad gäller innebörden i de olika pedagogiska metoderna (Svensson, 2004).

Pedagogiken bör således sträva gentemot en kunskap om principer och dess varierande innebörd och relevans i olika sammanhang. Användningen av dessa principer främjar då ett närmande gentemot praktik där kunskapen om principer i förhållande till tidigare erfarenheter blir analogier eller en form av parallellism. Den avgörande delen av kunskap blir då principens relation till exempel. De generaliseringar som görs måste gälla principer som vägs mot en bakgrund av variation i kontextuell innebörd. För att erhålla och utveckla denna kunskap krävs sålunda forskning som beskriver kontextberoende innebörder. Den pedagogiska strävan bör sammanfattningsvis gälla hur ett välgrundat situationsbundet handlingsmönster med goda resultat uppnås utifrån kunskap om pedagogiska principer och dess kontextuellt varierande relevans. Den pedagogiska metoden betraktas då som en interaktion och kunskapen om den grundas på variationen i villkoren för och karaktären hos denna interaktion och dess relation till pedagogiska resultat (Svensson, 2004).

Det sociala inlärningsperspektivet

Modellinläring

Enligt det sociala inlärningsperspektivet förvärvas en stor del av det mänskliga beteendet genom imitation och härmning. Våra handlingsmönster påverkas alltså genom våra observationer av andra människor och de konsekvenser som följer handlingarna. Modellinläring är den teori som vill förklara hur vi rättar vårt eget beteende efter andras socialt önskvärda beteenden, således efterliknar vi förebilder eller modeller. Modellinläring förklarar dock bara hur vi lär in en modells beteende. Om vi senare själv anammar beteendet beror på vår motivation, uppmärksamhet, attityder, värderingar och tidigare erfarenheter (Helkama et al, 2000).

Kognitiv dissonans

Enligt den kognitiva dissonansteorin finns det en tendens hos människor att försöka upprätthålla konsistens mellan sina kognitioner om sig själva och omvärlden. Denna teori utgår ifrån en lagbundenhet där människan vinnlägger sig om att undvika informationsmässig inkonsekvens, eller kognitiv dissonans. Människan betraktas som en ”motivsökare”, med behov av att finna kognitiva motiv för allt sitt handlande. Varje individ är således rationaliserande, men inte nödvändigtvis en rationell varelse. Motivationen till att söka social interaktion är då inte för att skapa en bild av hur världen egentligen ser ut, utan för att konstruera en förnuftsmässig konsekvent och sammanhängande syn på världen. Kontaktsökandet styrs av möjligheten att upprätthålla en konfliktfri världsuppfattning. Om kognitiv dissonans inträder motiverar detta människan att antingen förändra attityden eller beteendet (Helkama et al, 2000).

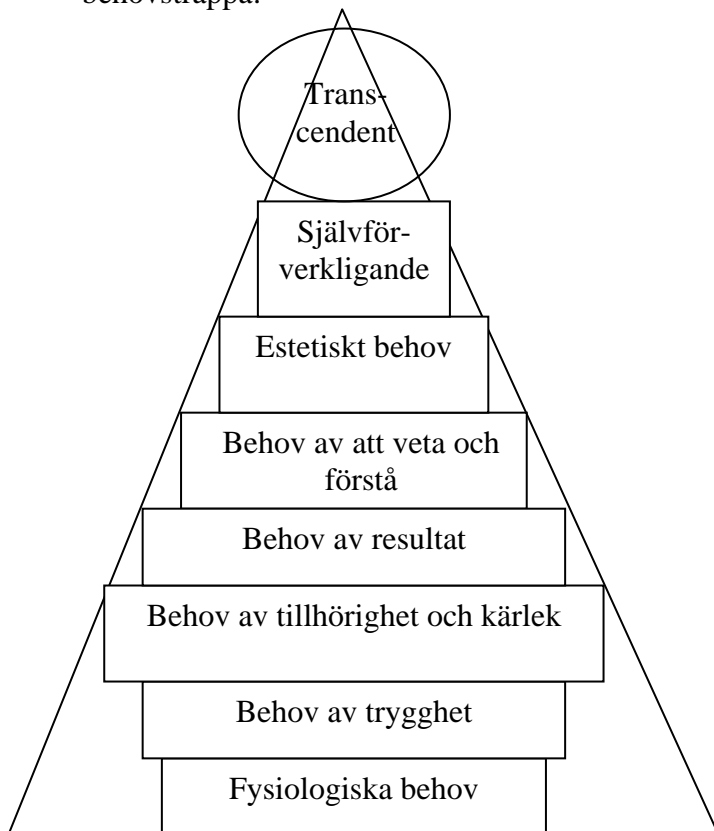
Det fenomenologiska perspektivet

De mänskliga behoven

Abraham Maslow var en av de mest framträdande psykologer under 1950-talet som ställde sig kritisk till det rådande psykologiska grunduppfattningarna; beteendepsykologin och psykoanalysen. Han var en av huvudpersonerna inom den framväxande humanistiska psykologin, där människan betraktas som ett väsen, fundamentalt olikt djur och livlösa ting. Abraham Maslows mest framträdande teoribildning är motivationsteorin, där behov och motiv är centrala begrepp. Det aktuella behovet hos den enskilde människan är vad som driver eller motiverar denne till handling. Bakom teoribildningen finns fyra grundläggande principer:

- Principen om det humanistiska innebär att människan är det intressanta, inte djur. Att tala om hunger som ett karakteristiskt mänskligt behov vore felaktigt, istället borde fokus ligga på självförverkligande, det typiska för människan.
- Den eupsykiska principen innebär en utgångspunkt i det friska. Detta var en reaktion mot den psykoanalytiska fokuseringen på det sjukliga. Man bör istället söka förklaringar till mänskliga motiv hos såväl friska som sjuka.
- Principen om det medvetna och det omedvetna går ut på att förklara både medvetna och omedvetna motiv.
- Principen om att motiven kan kategoriseras eller klassificeras betyder att motivationsteorin är uppbyggd hierarkiskt, där de lägst stående behoven är de viktigaste för att upprätthålla livet (Egeberg et al, 1991).

Med dessa principer som bakgrund delade Maslow in de mänskliga behoven i en behovstrappa:

(Läraryrket, 1998)

Abraham Maslows behovspyramid

Transcendent:

Att hjälpa andra att förverkliga sig själva och få dem att hitta sina goda sidor

Självförverkligande:

Att förverkliga sig själv och förmågan att se sina goda och dåliga sidor

Estetiskt behov:

Ordning i tillvaron, skönhet och tillfredsställelse

Behov av att veta och förstå:

Kognitiva behov, såsom att ha kännedom om saker och att upptäcka nya områden

Behov av resultat:

Att vara kompetent och ha positiv självuppfattning

Behov av tillhörighet och kärlek:

Tillhörighet till omgivningen och personlig acceptans

Behov av trygghet:

Trygghetsbehov, att vara utom fysisk fara

Fysiologiska behov:

Fysiska behov såsom mat, dryck och sömn

Denna klassificering kan uppfattas vara mycket grov och förenklad. Detta beror på Maslows motstånd till detaljerade teoribildningssystem. Inom denna behovstrappa ingår tillhörighet som ett av människans grundläggande behov (Egeberg et al, 1991).

Det salutogena perspektivet och KASAM

Det salutogena perspektivet har utvecklats av professor Aaron Antonovsky (1991). Det handlar om ett annorlunda sätt att betrakta hälsa och sjukdom. Istället för att fokusera på vilka bakomliggande orsaker det finns till att människor blir sjuka inriktar det salutogena perspektivet uppmärksamheten på varför och hur människor trots svårigheter och risker förmår hålla sig friska och uppleva livskvalitet. Istället för att klassificera människor på det gängse sättet, som friska eller sjuka, söker det salutogena perspektivet se var människan befinner sig på ett mångdimensionellt kontinuum från ohälsa till hälsa. När medvetenheten om detta kontinuum existerar medför detta i sig att en person lättare sätter sig in i ett sammanhang där hälsa eftersträvas, istället för att betrakta sig själv som antingen frisk eller sjuk. Med synsättet att två diktomiserade poler utgör respektive tillstånd finns det nämligen en risk att tänkandet inriktas på en av dessa två poler och möjligheterna till att förflytta sig inom detta kontinuum mot hälsa negligeras. Istället för att fråga sig ”Vad orsakade eller kommer att orsaka att någon drabbas av sjukdom?” väljer det salutogena perspektivet att fråga ”Vilka faktorer bidrar till att skapa en rörelse mot den friska polen?”.

Inom det salutogena tänkandet bestäms förmågan, att på ett tillfredställande sätt hantera livet och uppleva en känsla av friskhet, till mycket stor del av en teori kallad KASAM, (känsla av sammanhang). Antonovsky beskriver KASAM som ett speciellt sätt för individen att handskas med stimuli. Personer med stark KASAM mobiliserar känslomässiga, kognitiva och materiella resurser för att hantera diverse problem i livet (Antonovsky, 1991).

KASAM innehåller tre centrala komponenter: meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Begreppet meningsfullhet är motivationskomponenten. Det innebär en känsla av att livet har en innebörd, en del av kraven som finns i livet är värda engagemang och hängivelse. Utmaningar betraktas som något positivt, något som välkomnas. Detta innebär inte att personer med hög grad av meningsfullhet blir glada då de får utstå svåra prövningar i livet, men när de uppkommer drar sig inte en sådan människa från att konfrontera utmaningen, utan är inställd på att övervinna den och på så sätt hitta och bevara känslan av meningsfullhet (Antonovsky, 1991).

Begriplighet syftar på i vilken utsträckning stimuli uppfattas som gripbara, som ordnad information, som strukturerade och sammanhängande. En människa med hög känsla av begriplighet förväntar att de olika situationer och problem hon kommer att möta i framtiden är förutsägbara eller åtminstone, när de kommer som överraskningar, går att ordna och förklara (Antonovsky, 1991).

Hanterbarhet kan definieras som måttet på adekvata resurser för att möta de olika krav som uppkommer. Att ”resurser står till ens förfogande” kan syfta på resurser som är under ens egen kontroll eller som kontrolleras av andra närstående såsom ens äktenskapspartner, nära vän eller en högre makt. Även auktoriteter såsom en partiledare eller en läkare, kan vara en resurs att tillgå. Hanterbarhet leder till att känslan av att vara ett offer för omständigheterna eller att livet är orättvist reduceras. Olyckliga saker sker otvivelaktigt i livet men då de äger rum kan man reda sig och gräver inte ner sig i sorg, utan ser istället en utväg (Antonovsky, 1991).

Det finns mycket forskning som belägger sambanden mellan känslan av sammanhang och hälsa. Om man har en stark känsla av sammanhang upplever man sig själv i större utsträckning som frisk och det föreligger även stora möjligheter att behålla en god hälsa och livskvalitet under livets gång (Antonovsky, 1984; Antonovsky, 1985; Patterson & Garwick, 1994). Edwards & Besselings (2001) undersökning visar även på ett samband mellan känslan av sammanhang och religiositet.

En relationspedagogisk modell

Involveringspedagogiken är en pedagogisk teori, baserad på idéer från William Glasser, Alfred Adler och Aron Antonovsky, som går ut på att genom god kommunikation skapa nära relationer, både mellan elever och lärare emellan (Nissen, 1979). Grundtesen är att man genom denna modell kan få barnen att växa i skolan. När de vuxna och barnen i hög grad blir involverade i varandra kan detta bli en process i strävandet hänemot självförverkligande (Egeberg, 1991). Detta innebär att man söker grundlägga en miljö där åsikter och tankar kan uttryckas fritt, där samhörighet frodas och att skapa en varm och trygg lärandemiljö där barnen känner en öppen och trygg atmosfär. Enligt denna teori finns det fyra grundläggande psykiska behov som måste tillfredsställas för att uppnå psykiskt välbefinnande. Behovet om självupplevelse innebär att man känner till sin kompetens. Behovet av samhörighet betonar vikten av social gemenskap. Behovet av sammanhang och struktur handlar om vikten av insikt i etiskt problematik. Behovet av meningsfullhet innebär att elever förstår anledningarna och orsakerna till att de lär (Nissen, 1979; Åhs, 1998)

Åhs (2002) avhandling kring Involveringspedagogiken behandlar hur arbetet med värdegrundsfrågor och socialt klimat kan utvecklas i skolan med hjälp denna pedagogiska teori. Involveringspedagogiken betraktas här som en teori med syfte att utveckla en sund självkänsla, stimulera till ett varmt socialt klimat, främja moralisk hållning och underlätta konflikthantering.

Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter

I ett sociokulturellt perspektiv fokuseras intresset på interaktionen mellan kollektiv och individ. Människans lärande handlar således om hur individer och grupper tillägnar sig fysiska och kognitiva resurser genom deltagande i kulturella aktiviteter. Människans olika sätt att lära är följaktligen avhängiga de kulturella kontexterna. Yttermera är innebörden i de pedagogiska metoderna likväl kontextberoende. Den pedagogiska strävan bör fördenskull gälla hur ett välgrundat situationsbundet handlingsmönster utifrån kunskap om de pedagogiska principernas kontextuellt varierande relevans uppnås.

Det sociala inlärningsperspektivet handlar om hur det mänskliga beteendet formas genom imitation och härmning. Modellinläring förklarar hur människan rättar sitt beteende efter andras socialt önskvärda uppförande. Kognitiv dissonans betecknar en föreställning om människans lagbundenhet, då strävan att undvika informationsmässig inkonsekvens framläggs som ett behov. Människan strävar efter kognitiva motiv för sitt handlande.

Inom den humanistiska psykologin finner vi motivationsteorin, där de centrala koncepten är behov och motiv. Principiella utgångspunkter är betraktelsen av människan som unik varelse, att undersöka det friska samt en hierarkisk syn på de mänskliga behoven. Känslan av tillhörighet betraktas som ett av de grundläggande mänskliga behoven.

Det salutogena perspektivet inriktar fokus på varför och hur människan, trots svårigheter och prövningar, förmår uppleva sig som friska. Teorin känsla av sammanhang utgör en förklaringsmodell till varför och hur människor hanterar livsstressorer framgångsrikt och grundar sig på tre centrala komponenter: meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet.

Grundtanken inom involveringspedagogiken är att barnen får tillfälle att växa hänemot självförverkligande. Modellen går ut på att främja god kommunikation och skapa nära relationer mellan barn och vuxna. För att uppnå psykiska välbefinnande måste fyra grundläggande behov tillfredsställas; behovet av självupplevelse, samhörighet, sammanhang och meningsfullhet.

Bakgrunden har påvisat vikten av och komplexiteten i tillhörighetsbegreppet. De teoretiska utgångspunkterna utgör en grundval för att möjliggöra en vidare betraktelse av tillhörighet och dess effekter. Av intresse i denna studie är att undersöka hur tillhörighet kan påverka hälsan och livskvaliteten och även granska hur människors känsla av sammanhang kan beröras av att höra till. Min uppsats är emellertid utformad som en fallstudie. Jag begränsar mitt arbete till att undersöka känslan av tillhörighet i en religiös församling.

Syfte

Det övergripande syftet är att undersöka hur tillhörighet, kontextuellt betraktat, kan främja hälsan och känslan av sammanhang och samtidigt reflektera över resultatets applicerbarhet på andra arenor.

Problemprecisering:

- Att belysa vad församlingstillhörighet betyder för fem personer som tillhör en religiös församling.
- Att undersöka hur dessa personer uppfattar församlingstillhörigheten i relation till sin hälsa.
- Att analysera hur intervjupersonerna beskriver relationerna mellan känslan av sammanhang och församlingstillhörigheten.
- Att belysa hur församlingsmedlemmarna beskriver skapandet av tillhörighet i sin församling.

Material och Metod

Metoddiskussion

Fem personer som tillhör en religiös församling har intervjuats om vad deras församlingstillhörighet betyder för dem. De fem intervjupersonerna valdes utifrån olikheter i kön, ålder och ansvarsposition i församlingen. Dessa intervjuer transkriberades och tolkades utifrån meningssökande. En viktig metodologisk faktor är att jag själv tillhör den religiösa

församlingen. Detta faktum bidrar med både positiva och negativa aspekter i uppsatsen. Eftersom jag personligen kan relatera till känslan av församlingstillhörighet hade jag en viss förförståelse när jag trädde in i intervjusituationen. Detta försökte jag hantera med varsamhet. Min strävan har varit att undvika övertolkning av mina intervjupersoners uttalanden. Jag har försökt undvika att projicera mina, kanske närliggande, känslor av församlingstillhörighet på intervjumaterialet utan betraktat min förförståelse som en kunskapsbas men inte som ifyllnadsmaterial till intervjuresultatet. Det har alltså gällt att vara kritisk mot sina egna antaganden och hypoteser under arbetets gång. Jag har strävat efter att anta formen av den förutsättningsmedvetna intervjuaren som är kritiskt medveten som sina egna förutsättningar (Kvale, 1997).

Dessutom var jag ingen total främling för mina intervjupersoner. Det fanns ingen nära vänskap men de hade kännedom om mig som person. Detta kan utgöra en kontroversiell och intressant metodologisk detalj i uppsatsen. Faktumet medför att jag borde ha haft en stor möjlighet att genomföra djupa och närgående intervjuer samtidigt som det föreligger en fara att den vetenskapliga korrektheten skulle ha fallit till föga. Situationen fick inte tappa sin kritiska anda. Kvale (1997) behandlar en del kvalitetskriterier för intervjuaren. Faran kan här ligga vid att jag inte har varit tillräckligt kritisk till vad som sades i intervjusituationerna. Intervjuaren bör nämligen inte ta allt som sägs för vad det är utan måste förhålla sig kritisk för att pröva tillförlitligheten och giltigheten i det som sägs. Här kan alltså min egen förförståelse ha utgjort en fara i att jag var för godtrogen gentemot intervjupersonens utsagor. Något som kan ha underlättat denna negativa aspekt är min hållning under intervjuerna. I mycket stor utsträckning ställde jag öppna frågor i en explorativ anda. Då minimerades min styrande roll som intervjuare och intervjupersonernas berättelser fick anta den karaktären de själva valde. Dessutom försökte jag ställa så få frågor som möjligt för att tillåta intervjupersonerna att själva konstruera sina berättelser kring församlingstillhörigheten på det sätt de själva ansåg vara lämpligt (Kvale, 1997).

Kvale (1997) behandlar även kvalitetskriterier såsom tydlighet, vänlighet och känslighet. Härvidlag tror jag att mina möjligheter rentav kan ha förbättrats på grund av min närhet som intervjuare. Tydligheten bör framhävas genom att undvika ett akademiskt språkbruk eller yrkesjargong. Vänlighet innebär en lättsam och tolerant inställning. Känslighet går ut på att vara empatisk och lyssna till känslobudskapet. Dessa tre kriterier borde ha främjats av min relativa närhet till intervjupersonerna och min förförståelse. Jag kände tydligt ett vänligt förtroende under intervjuerna, en behaglig stämning som jag tror kan relateras till min närhet som undersökare.

Tillit är en viktig faktor som den okände undersökaren, av naturliga orsaker, har svårt att uppnå. Det krävs mycket för att en människa ska tala om sina känslor och upplevelser inför en total främling. Kvale (1997) betonar vikten av att skapa en god kontakt med intervjupersonen. Denna känsla underlättades på grund av deras vetskap om mig och att jag tillika är en församlingsmedlem.

Inom en gruppstillhörighet kan det finnas ett särskilt språkbruk. Detta kunde intervjupersonerna fortsätta att använda när de intervjuades, på grund av min närhet. Om jag skulle ha varit en "utanför", skulle de kanske ha tvingats att använda ett annat sorts språk för att undvika missförstånd, och därmed känt sig mindre bekväma och mindre avslappnade i intervjusituationen. Här kan möjligen frågor väckas angående den vetenskapliga korrektheten. Att intervjupersonerna lättare kunde uttrycka sig med "sitt språk" fick inte urarta till att både dem och jag gjorde förgivandetaganden av ting som skulle ha behövt fördjupas. Detta försökte jag undvika genom att klargöra min roll som vetenskaplig undersökare innan intervjuerna

började samt att under intervjuerna försöka vara ifrågasättande gentemot sådant som kunde upplevts som otydliga av någon ”utanför”.

Man kan undra hur jag som intervjuare och församlingsmedlem påverkade det faktiska innehållet i intervjuerna. Hur min ställning influerade vad intervjupersonerna berättade och vad de inte berättade. Denna undran kan eventuellt motiveras med tanke på att intervjuerna i stort sett inte innehåller kritik eller negativa känslor gentemot församlingstillhörigheten. Denna ovisshet är befogad om uppsatsens syfte var att analysera den aktuella församlingens ”objektiva” värde som en hälsofrämjande arena. Nu finns det inga möjligheter att i denna uppsats varken besvara eller belysa huruvida mina intervjupersoners församlingstillhörighet är ”objektivt” sund eller hälsofrämjande för människorna i deras omgivning, detta skulle nämligen innebära ett betydligt mer omfattande arbete och en genuin granskning av den aktuella församling eller religion de tillhör. Detta skulle överskrida syftets limitationer. Som undersökare kan jag inte säga någonting om huruvida den aktuella församlingen utgör en bas där hälsa och livskvalitet spirar, annat än genom vad mina intervjupersoner berättat. Uppsatsen kan endast undersöka vad intervjupersonernas församlingstillhörighet betyder för dem själva och deras egenupplevda hälsa och livskvalitet. Mina intervjufrågor har, som nämnt, varit öppna och explorativa, vilket medfört att intervjupersonerna själva fått styra innehållet i sina berättelser. Jag tror att innehållet i intervjuerna till och med förbättrades av min relativa närhet. Intervjupersonerna skulle kunna betrakta en annan undersökare som någon de borde ”propagera” inför om hur fantastisk församlingen som just de tillhör är. Denna motivation till att ge en idyllisk bild kan faktiskt ha minskat på grund av deras kunskap om mig som församlingsmedlem och nu även vetenskaplig intervjuare. Jag upplevde en mycket naturlig och uppriktig stämning under intervjuerna som kan ha samröre med detta.

En annan viktig faktor får inte förglömmas. Syftet med denna uppsats var egentligen att identifiera framgångsfaktorer inom församlingstillhörigheten, inte att utreda församlingen i sig. Detta betyder att resultatet givetvis kastar ett positivt sken över församlingstillhörigheten, eftersom att det är det jag undersökt. Frågan rörande negativa aspekter kring församlingstillhörigheten är inte relaterat till syftet och därmed föga intressant i denna kontext. Sammanfattningsvis skulle man kunna uttrycka det som om uppsatsen har intagit en salutogen hållning gentemot studieobjektet.

Validitet och reliabilitet

Huruvida uppsatsen undersökt det den avsåg att undersöka har att göra med graden av validitet. Enligt Kvale (1997) är validiteten beroende av den hantverksskicklighet som utvecklats under arbetets gång, med en ständigt tillhörande process av kontrollerande, ifrågasättande och teoretiskt tolkande. Kontrollerandet innebär att fortlöpande undersöka den teoretiska koherensen och att bedöma den relativa rimligheten. Ambitionen har varit att uppnå detta genom att oavlätlig balansera tolkningarna av intervjumaterialet med de teoretiska utgångspunkterna. Ifrågasättande kan handla om att betrakta intervjumaterialet som en kristall där symmetri och substans kombineras med en mängd av infallsvinklar och mångdimensionaliteter. Detta kan ge en fördjupad och sammansatt förståelse av ämnet som undersöks. Meningarna i texterna öppnas då hela tiden för förändringar. Genom att försöka se intervjumaterialet genom olika perspektiv och söka analysera dess kontexter har intentionen varit att bejaka kristallisationen av materialet. Att teoretiskt tolka betyder att spegla den sociala verkligheten i all dess sammansatthet och att väcka frågor om arten av de fenomen som undersöks. Att verifiera tolkningar kan alltså innebära ett skapande av teori. Detta åstundades genom gestaltningen av de kategorier som formulerats.

En viktig metodologisk reliabilitetsfaktor är användandet av flera urtolkare. Under analysarbetet har resultatet utforskats av tre individer eller tre urtolkare, inklusive mig själv. Detta ökar reliabiliteten i arbetet genom att konsistensen, innehållet och tolkningarna inte bara kommer från forskaren själv utan förstärks genom flera oavhängiga och oberoende personer. Särskilt viktigt är detta då jag som undersökare står nära mitt forskningsämne. Riskerna för feltolkningar av intervjumaterialet minskas, då oberoende ögon tillsammans med undersökaren granskat materialet och gemensamt kommit fram till hållbara tolkningsresultat. Men detta omöjliggör givetvis inte alternativa tolkningsmöjligheter av intervjumaterialet.

Forskningsideal

Denna uppsats tillhör nämligen det hermeneutiska forskningsidealet. Innebörden i detta ideal är att all forskning som berör sociala fenomen endast leder till kunskap som är beroende av tid och rum, vilket medför inskränkta möjligheter till generaliseringar. Idealet anser att det förestår en väsentlig skillnad mellan fysiska och sociala fenomen, då alla fenomen tolkas av människan och får därmed betydelse och mening. Målet för den hermeneutiska forskningen är att tyda och förstå. I hermeneutiken går det ej att skilja mellan faktaomdömen och värdeomdömen och det är omöjligt att ägna sig åt opartisk forskning. I dessa studier bör forskaren delta med engagemang och inlevelse i det som studeras. Ändamålet med forskningen är att förstå och för att uppnå vetenskaplig kunskap är personliga erfarenheter ofta en förutsättning (Lundahl & Skärvad, 1992).

Val av ansats

Den ansats som nyttjas i uppsatsen är av det abduktiva slaget. Detta har även kommit att kallas "den gyllene medelvägen", där teori och empiri varvas växelvis. Den hermeneutiske forskaren kan nämligen inte bortse från förekommande teorier och möta den empiriska verkligheten utan vissa förkunskaper. Inom den abduktiva ansatsen är arbetet således varken teoridrivet eller datadrivet, utan framåtskrider genom en växelverkan dessa emellan (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Forskningsetiska aspekter

Vetenskapsrådet (1990) har framställt fyra allmänna huvudkrav på forskningen inom individskyddskravet. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet handlar om att forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. De berörda ska således erhålla vetskap om sin uppgift, vad villkoren är och att allt sker på frivillig basis. Samtyckeskravet innebär att deltagarna i en undersökning själva bestämmer om, hur länge och på vilka villkor de medverkar. Detta val ska vara fritt från otillbörlig påtryckning eller påverkan. Konfidentialitetskravet går ut på att alla undersökningspersonernas uppgifter ska ges största möjliga konfidentialitet, obehöriga ska ej kunna få del av dem. Nyttjandekravet betyder att de insamlade personuppgifterna endast får användas för forskningsändamål.

Informationskravet uppfylldes genom dialog med intervjupersonerna, antingen personligen eller genom förberedande telefonsamtal. Innan intervjuerna började var intervjupersonerna således fullständigt klara över vad syftet var med min uppsats, varför de blev intervjuade och att allt skedde frivilligt och kunde avbrytas när de själva ville. Samtyckeskravet uppnåddes

även den genom redan nämnda metod. Det klargjordes att inget tvång förelåg och att deras vilja respekterades fullt ut. Information om på vilket sätt konfidentialitetskravet uppfylldes gavs intervjupersonerna vid samma ovan nämnda tidpunkt. Det klargjordes då att ingenting av resultatet skulle komma att kunna knytas till dem som personer. De inspelade banden skulle slutligen kasseras och identifieringen som jag använde mig av i materialanalysen skulle krypteras. Nyttjandekravet fullföljdes genom ett tydliggörande av att allt arbete och all information endast användes inom ramarna för denna C-uppsats.

Resultat

Översikt

I intervjumaterialet har jag undersökt hur församlingstillhörigheten påverkar de intervjuades liv och konstruerat tre beskrivande kategoriseringar. Dessa har jag valt att benämna som: ”Grundläggande”, ”Upplivande” och ”Meningsfyllda”. ”Grundläggande” avser det fundamentala inom församlingstillhörigheten, de elementära faktorer som intervjupersonerna genomgående refererar till, nämligen den gemensamma värdegrunden och det globala uttrycket för tillhörighet. ”Upplivande” anger de känslor, förbundna med hälsan, som församlingstillhörigheten ger dessa fem människor, såsom bekräftelse, uppmuntran och erkännande. ”Meningsfyllda” innebär vad församlingstillhörigheten tillför deras livssyn, positiv bemärkelse, genom exempelvis en ökad känsla av begriplighet och förutsägbarhet.

Det ”Meningsfyllda” är den kategori som allra tydligast främjar intervjupersonernas känsla av sammanhang medan samtliga tre är bidragsgivare till hälsan och livskvaliteten. Kategorierna ska betraktas som en fingervisning åt hur man kan betrakta det mångfacetterade inom församlingstillhörigheten, men inte som några stringenta fack. Det ”Grundläggande” kan rentav betraktas vara det fundament som möjliggör det ”Upplivande” och ”Meningsfyllda”.

Resultatet är disponerat genom att varje kategori genomgås med stödjande citat för att åskådliggöra komplexiteten och mångfalden i hur församlingstillhörigheten påverkar de fem intervjupersonerna. Avslutningsvis i resultatet beskrivs även hur känslan av tillhörighet skapas i församlingen.

”Grundläggande”

”Och det visar ju då vilka värderingar alla som tillhör denna församlingsgemenskap har, nämligen att det här är någonting bra, att den fostrar oss till bra människor oavsett var de finns någonstans på det här jordklotet och därför kan jag lita på dem även om jag inte känner dem, men jag kan lita på dem därför att de har fått samma fostran, de har samma värderingar, egentligen samma tillhörighet som mig. För vi tillhör ju egentligen inte en lokal församling, utan vi tillhör en global församling. Den lokala församlingen är ju bara till för praktiska behov.” (Intervju 2)

Här knyts av intervjupersonen (ip.) känslan av att vara i en global tillhörighet eller gemenskap samman med den gemensamma värdegrunden. Detta sägs skänka känslor av tillit. Ordet fostran används av ip. som en bild av det redskap som används för att uppnå en gemensam värdegrund och en global känsla av tillhörighet. Ordet fostran associeras ofta med familj,

vilken är en återkommande illustration i intervjumaterialet, som ip. säger för tankarna till känslor av trygghet och gemenskap.

”Det är en bro, mellan olika kulturer...man kommer in i församlingen, då ser man samma vanor som finns i församlingen, då vet man att det finns samma regler som gäller, kan man säga. Trots att vi är i Sverige, så är det också bröder som tjänar Gud och trots att vi har olika språk, men vi tjänar Gud. Och vi vill skapa den gemenskap, alla försöker att delta i församlingen, att skapa gemenskap, att alla skulle känna sig tillhöriga, att alla skulle känna sig att de är del av familjen” (Intervju 5)

Här används en annan illustration, församlingstillhörigheten liknas vid en bro mellan olika kulturer. Ip. säger sig uppleva att församlingstillhörigheten underlättar något som i vanliga fall skulle te sig svårt. Det handlar här om att känna en trygg tillhörighet även då den etniska identiteten skulle te sig svag. Här används också begrepp såsom regler och familj, men en faktor läggs till, nämligen delaktighet.

”...det är ju den grundläggande utbildning vi får, där allting har samma värdenorm, nämligen Bibeln. Det finns en gemensam värdenorm som alla godtar och accepterar. Så, allting kretsar, all undervisning, kretsar kring den värdenormen och i och med att alla accepterar den värdenormen så blir ju alla likasinnade i det avseendet. Och är vi då alla likasinnade, ja, då skapar det ju en gemenskap att det byggs upp det här och även om det då ibland kan bli slitningar på grund av att man är ju nära varandra, så blir det ändå så att den här gemensamma värdenormen, den hjälper oss då att vi behandlar varandra bra, eftersom att vi båda accepterar den, då kan vi gå till den och få då råd... så här ska vi göra för att lösa det här´ och då accepterar vi båda det för att det finns en gemensam värdenorm.” (Intervju 2)

Ovan benämns den gemensamma värdegrunden vara Bibeln. Ip. uttrycker sig uppleva att församlingarna har ett gemensamt tolkningssystem vilket globalt sett främjar den praktiska tillämpningen av värdegrunden. Bibeln, uttrycks av ip., fungera som församlingsmedlemmarnas införlivade gemensamma värdegrund.

”Det att vi har ett gemensamt mål, det skapar också känslan av tillhörighet, eftersom vi vill tjäna Gud, vi vill göra vårt bästa för att verkligen vara sanna kristna...Då vet man att du har det mål och mina bröder och systrar har det målet också, då känner man att man hör till en grupp människor som vill tjäna Gud, som vill lyda bibliska principer i livet.” (Intervju 5)

De gemensamma mål som upplevs inom församlingen återges, av ip., som viktiga för känslan av tillhörighet. Precis på samma sätt som den gemensamma värdegrunden upplevs som värdefull för gemenskapen, upplevs av ip., de gemensamma målen också som något viktigt i församlingstillhörigheten.

”...när jag, till exempel, åker till skolan med tåget, jag läser i XXX. Så, jag känner mig inte ensam i tåget, alltså att det är bara jag, ett XXX, utan jag vet det att i ett annat land, i ett annat tåg åker ett annat XXX till skolan, till arbetet...Och

då vet man att man inte är ensam, att det är inte bara detta land, eller inte bara en församling utan det finns tusentals församlingar i hela världen, på hela jorden... där våra vänner möter samma problem men då vet vi att de har också där bröder och systrar som hjälper dem, eller församlingen. När de kommer på möte, alltså samma möte i hela världen... då vet vi att vi läser XXX och XXX och det är inte olika saker, de påverkas inte av kulturella skillnader, de påverkas inte av politiska system, då är vi inte splittrade som andra religioner kanske är, utan vi är faktiskt i en gemenskap.” (Intervju 5)

Med detta citat visar ip. samhörighet med trosförvanter i andra delar av världen. Känslan av att det är en enhetlig gemenskap utan splittring kommer fram på ett tydligt sätt. Personen uttrycker att han erfar känslor av trygghet och gemenskap men refererar dessa till den gemensamma värdegrunden och känslan av global tillhörighet.

”...Årsboken, där har vi varje år aktuell information om våra bröder och systrar i andra länder...när jag läser Årsboken, då ser jag att predikoverksamheten är på gång fortfarande, att jag vet att det finns bröder och systrar i andra församlingar, i andra länder som också strävar efter att vara Gudstjänare, som möter olika prövningar...inte bara jag som får hjälp från församlingen utan de får också. Och det stärker ännu mer känslan av tillhörighet. Att man ser att vi är en organisation i hela världen, oavsett var vi lever, oavsett vilka förhållanden vi lever i och omständigheter...som om jag skulle läsa ett brev från vänner, det är som ett brev från vänner till mig, och det gör att jag känner glädje när jag läser Årsboken, när jag ser att mina vänner har gått igenom prövningar och de har lyckats stå fasta...då stärks min känsla av att vi är en familj...” (Intervju 5)

Årsboken är ett fenomen som hos intervjupersonen stärker känslan av att tillhöra en global gemenskap. Denna Årsbok åskådliggör församlingens aktiviteter i många länder, där finns skildringar av andra medlemmar som visar sin tro. Detta värdesätter ip. som ett brev från vänner och stärker hos honom den globala familjekänsla som redan är rådande. Enligt ip. fungerar Årsboken som ett påtagligt bevis för att den globala tillhörigheten är ett faktum.

”Vi har samma kunskap från och det gör att vi gör liknande val i sådana situationer, vi tar liksom liknande ställning i olika situationer. Och man vet att mina bröder och systrar, till exempel, i ett annat land, röker inte, även om det skulle vara helt accepterat i det samhället. Eller, till exempel, om det i något samhälle är accepterat att människor...jag vet inte...gifter sig med många fruar, men jag vet att mina bröder i det landet, där borta på andra sidan jordklotet, gifter sig bara en gång, och gifter sig bara med en kvinna. Då känner man tillhörighet, då stärker det tillhörigheten, den känslan.” (Intervju 5)

Här exemplifieras vad den gemensamma värdegrunden kan få för effekter i praktiken. Intervjupersonen ger uttryck för känslan av att de kulturella olikheterna blir mindre påtagliga då värdegrunden är den samma globalt.

Samtliga citat ovan betonar värdet av det ”Grundläggande”, den gemensamma värdegrunden och känslan av global tillhörighet. Det skulle vara möjligt att rangordna dessa komponenter, då en värdegrund skulle kunna existera utan den globala tillhörigheten medan den globala tillhörigheten inte skulle finnas utan en gemensam värdegrund. Värdegrunden skulle i så fall fungera som en grund för att uppnå känslan av global tillhörighet.

Varför är både den gemensamma värdegrunden och den globala tillhörigheten de grundläggande komponenterna inom församlingstillhörigheten?

Slutsatsen har kommit av att intervjupersonerna refererar sina känslor och tankar tillbaka till värdegrunden och den globala tillhörigheten. Intervjupersonerna anger själva orsaken till att de känner som de gör och hänvisar till det som betecknar kategorin ”Grundläggande”, som kanske rentav skulle kunna uttryckas som en sammansatt komponent, i så fall som den gemensamma värdegrundens globala natur. Detta av den anledning att intervjupersonerna enhälligt refererar till både värdegrunden och den globala tillhörigheten samtidigt. Det kan då även uttryckas som att den gemensamma värdegrunden och globala tillhörigheten eller den gemensamma värdegrundens globala natur är grunden för att skapa känslor av tillhörighet i församlingen. Men en grundval är inte tillräckligt för att bygga ett hus, varför de två andra kategoriernas är av stort intresse för att belysa församlingstillhörighetens upplevda karakteristik.

”Upplivande”

”Jag börjar tänka på att det är fantastiskt att när jag går i tjänsten med XXX så kan jag berätta för henne hur jag mår och hon ger mig råd och förståelse och tröst. Men det jag kanske kommer och tänka på är det här att det är ju ändå inte samma sak att träffa någon i församlingen, att berätta för henne mitt problem, som att berätta mitt problem för någon annan väldigt snäll och god människa som inte är med i församlingen för att de i församlingen, de har samma tanke, alltså, även om vi är olika personligheter så har vi samma mål och det ju att vi älskar Gud, och vill behaga honom, och vi sätter väldigt stort värde på hans principer, vi är övertygade om att hans principer är till vårt bästa.” (Intervju 1)

Ip. uttrycker sin känsla av att församlingen, på grund av den upplevda enheten däri, har en alldeles särskild förmåga att ge råd, förståelse och tröst. Som orsak till att just församlingen kan ge detta refereras det till de gemensamma målen och den likartade fostran.

”...den hjälper mig att bevara min tro stark på Gud, att stärka min tro för att kunna hålla ut till slutet... Och det är det jag känner att församlingen, alltså, församlingen är en källa till en väldigt stor styrka i det här, alltså, ja, det blir ju en källa till, egentligen allt jag får från församlingen det är: uppmuntran, påminnelser och kärlek.” (Intervju 1)

I detta citat sammanfattar ip. på vilket sätt församlingstillhörigheten är ”upplivande” för hälsan. Gemenskapen i församlingen genererar styrka hos ip. i form av uppmuntran, påminnelser och kärlek. Personen har ett mål eller en mening i livet och församlingen finns där som en hjälp till att uppnå detta.

”...vi behöver beröm, en klapp på axeln för att vi ska orka gå vidare, och det får vi ju i församlingen. Om vi säger någonting, ger uttryck, gör någonting så får vi en klapp på axeln av de andra, de lyssnar och accepterar det här. Då känner man sig tillfredsställd och då kan man då gå vidare i det här arbetet.” (Intervju 2)

Beröm och acceptans betonas här. Detta klimat i församlingen bidrar till en känsla av tillfredsställelse. Det finns en underförståelse av att livet är hårt men att församlingen utgör

stödet som gör att man kan fortsätta sin levnadsbana på ett tillfredsställande och hälsosamt sätt. Det är medlemmarna i församlingstillhörigheten som, enligt ip., utgör detta nätverk av uppmuntran.

”Innan jag blev ett XXX var jag jätteblyg, alltså, det var kanske mitt största problem i förhållande till andra människor...det var så att när jag blev ett XXX och i församlingen, då har jag övervunnit i stort sett blyghet, därför att bröderna lärde mig detta. De visade mig att man kan bli accepterad som man är.”
(Intervju 5)

Ip. ger ett konkret exempel på hur acceptans kan stärka en individ i den personliga utvecklingen. Ip. säger sig ha genomgått en lärandeprocess och kan nu erfara ett hälsosamt accepterande av sig själv då församlingen visat en accepterande anda.

”Församlingen fungerar ju då som ett, dels som en odlingsplats, det är ju där de här frukterna ska växa, bland vännerna. Det smittar av sig och gör det möjligt för de här frukterna att växa. Det är svårare utanför församlingen, som vi har nu, en ond värld, om man skulle vara där hela tiden så är det naturligtvis svårare för sådana frukter att växa som glädje, frid och tålamod. Men i församlingen så kan, kan man säga, tillförs ju näring till det. Så församlingen är viktig. Man kan inte odla glädjens frukt i sin ensamhet, det går ju inte, det måste finnas någon att dela det med. Och kärleken kan man inte odla själv, det måste också finnas någon.”
(Intervju 3)

Upplevelsen av församlingen som en hälsofrämjande arena illustreras här med en odlingsplats. Ip. upplever att man i församlingen söker bygga upp varandra för att bättre kunna hantera svårigheterna i livet. Enligt ip. ger församlingstillhörigheten näring åt medlemmarna så att de kan visa varandra kärlek, glädje, fridsamhet och tålamod.

”Ja, rent praktiskt så börjar det ju naturligtvis i och med att man kommer till XXX, där är människor som hälsar välkommen, människor som pratar med en. Där finns också uppgifter som var och en har att utföra, då känner man en meningsfullhet att komma in i gemenskapen. Där är ju undervisning som väcker tankar hos en. Och vi är med och dryftar undervisningen, det är ingen passiv föreläsning utan vi lyssnar men vi ger också kommentarer, så det är ju en medverkan, ett gemensamt byggande. Vi fungerar ungefär som ett bygglag som bygger ett hus, man har olika uppgifter. Men huset blir inte färdigt om det bara är en som bygger, det måste vara en elektriker, en rörläggare, och en takläggare... men murbruket är alltid kärlek... Och resultatet blir ju mötena, man känner sig uppmuntrad, styrkt och glad.” (Intervju 3)

Ovan betonar ip. den upplevda vikten av delaktighet och vilka känslor av mening, uppmuntran, styrka och glädje det kan resultera i. Församlingstillhörigheten illustreras, av ip., med ett bygglag där alla har en uppgift och där resultatet blir stärkande möten.

”Och det lär vi oss i församlingen, det lär vi oss från andra bröder och systrar som vi...när vi ser att de lever ett hälsosamt liv. Och det att vi vet att Gud har gett oss hälsan och då vet vi att vi måste ta hand om vår hälsa, fysisk hälsa också...”

Därför att man hör till församlingen där man lär sig att man måste ta hand om sin hälsa eller där man ser bröder och systrar som lever på ett hälsosamt sätt. De är exempel för dig.” (Intervju 5)

Ip. återger att han betraktar hälsan vara given från Gud och att denna omständighet då blir en motivation till att leva hälsosamt. Dessutom förstärks denna motivation av andra medlemmar som utgör exempel, enligt ip., som uttrycker att församlingen uppfattas vara en arena för lärande av ett hälsosamt leverne.

”Vi lär oss varandra att visa kärlek, och det skapar också en känsla av tillhörighet eftersom man känner sig som i en familj. Så familj, det är det bästa exempel på tillhörighet.” (Intervju 5)

Familjeillustrationen förekommer på många ställen i intervjumaterialet och uttrycks av ip. föra tankarna till den trygghet som upplevs inom församlingstillhörigheten. Ip. säger sig uppleva kärlek inom församlingen och associerar detta med känslan av att tillhöra en trygg familj.

Inom kategorin ”Upplivande” samlas de hälsofrämjande känslor, som enligt ip., församlingssamlingen genom den gemensamma värdegrundens globala natur främjar. Detta är känslor såsom råd, förståelse, tröst, uppmuntran, glädje, frid, påminnelser, beröm, delaktighet, acceptans och kärlek.

”Meningsfyllda”

”Meningen med livet är ju att, att göra Guds vilja. Vi blev ju skapade att leva här på jorden och utföra det arbete som människan var avsedd för och det är ju naturligtvis den yttersta meningen, att göra det som vår Skapare har sänt oss för och då har vi ju funnit den verkliga meningen. Det är ju alltså att uppfylla den här jorden, både med människor som då tänker såsom Skaparen vill att de ska tänka och lever såsom Skaparen vill att de ska leva. Att göra Guds vilja.” (Intervju 3)

I citatet definierar ip. meningen med livet utifrån församlingstillhörigheten. Att göra Guds vilja blir det främsta målet och det förnämsta syftet med livet. Att göra Guds vilja innebär då också att arbeta för att uppfylla jorden med människor som lever efter denna Skapares vilja.

”Så när jag började studera Bibeln och sen när jag var en del av församlingen av XXX, när jag döpte mig, då hade oron försvunnit, därför att jag visste att nu börjar den nya vägen i mitt liv och nu vet jag vad jag vill göra, att jag vill tjäna Gud, att det faktiskt är meningen med livet, att tjäna Gud.” (Intervju 5)

Definitionen av meningen med livet återges här i en förkortad version, att helt enkelt tjäna Gud. Men här finner vi även, av ip., en mycket viktig målformulering, nämligen att den nya vägen i livet började, som enligt ip. reducerat den oro som han kände innan han tillhörde församlingen.

”Gud använder ju församlingen till att påminna oss, enskilda individer, eller just människor, för att påminna oss om varför saker och ting är mindre bra, eller

väldigt dåligt i världen och det gör att man har mycket lättare att inte ta åt sig och liksom inte, man förstår ju sammanhanget om det hela.” (Intervju 1)

Av citatet ovan framgår det att ip. upplever att församlingstillhörigheten genom påminnelser bidrar till att världen kan te sig begriplig. Saker som händer i världen som kan tyckas meningslösa och oförklarliga kan alltså genom församlingstillhörigheten sättas i sitt sammanhang och te sig begripligt.

”...det är också så att jag inte längre känner sådan stress eller inre oro, eller ångest...ångest, kan man säga? Eller ängslan, ängslan kanske, inför framtiden därför att jag vet att Gud hjälper oss hela tiden, att det kommer en ny värld.” (Intervju 5)

Enligt ip. mildras ängslan i livet genom den framtidstro som församlingstillhörigheten bidrar med. Resultatet blir att ip. inte uppfattar sig som ett offer för omständigheterna utan ser en utväg ur påfrestningar. Utvägen i detta fall är antingen Guds hjälp eller den nya värld som är en del av tron.

”...det är för att allting fungerar så bra, därför att man har en gemensam tro och trygghet i tillvaron och man kan använda sig utav det man lär sig för att hantera saker om det skulle uppstå en viss otrygghet, då kan man använda sig utav de redskap man fått sig till hands för att ta itu med det. Och det gör att det fungerar som en slags buffert i den värld man lever i, törnen man lever i som är hårda, man har lärt sig att landa mjukare, se saker och ting från ett annat perspektiv.” (Intervju 2)

Den beskrivning som ip. ger ovan erbjuder en förklaring för hur församlingstillhörigheten gör livet hanterbart. Förmågan att hantera relateras till tron som utgör en slags buffert och att allting fungerar så bra, ”då man har lärt sig...att se saker och ting från ett annat perspektiv”.

”När jag såg att de har gått igenom olika prövningar, det var under andra världskriget och sedan under kommunistiska regeringar under 50 år, att de har gått igenom sådana svåra prövningar. Att jag vet att de var samma människor som jag, och de levde samma liv, precis som jag lever nu. Men jag vet att de har gått igenom sådana prövningar, men de har gått igenom tillsammans, de var tillsammans och de hjälpte varandra jättemycket. Då skapar det känslan av tillhörighet, när man hör till en församling, inte nu bara, utan det var då och det kommer att vara församling.” (Intervju 5)

Ip. återger ovan en känsla av beständighet eller förutsägbarhet i relation till församlingen. Tron att gemensamma prövningar binder samman människor ger ip. uttryck för och att detta bidrar till en känsla av trygghet. Ip. skildrar att församlingen var, är och kommer att vara. Känslan av detta faktum, verkar för ip., utgöra en garanti för och en bestående trygghet som skapar tillit gentemot församlingen.

”Och den plan hjälper oss att ordna vår dagtid, det som vi gör under veckan. Det styrs också av församlingsmötena, därför att vi vet att tre dagar i veckan har vi fem församlingsmöten och det gör, till exempel, att vi planerar vår vecka enligt

mötena och det hjälper också att man lever ett enkelt och organiserat liv.”
(Intervju 5)

Här åskådliggörs känslan av förutsägbarhet på ett mera vardagligt plan. Strävan efter ett enkelt och organiserat liv, som ip. uttrycker det, underlättas av den rutin och ordning som församlingen verkar tillhandahålla.

Inom kategorin ”Meningsfyllda” sorteras det som församlingstillhörigheten ger de fem ip. i fråga om goda möjligheter till att utveckla en stark känsla av sammanhang. Exempel på hur församlingstillhörigheten skapar känslor av både meningsfullhet, begriplighet, hanterbarhet och förutsägbarhet åskådliggörs under denna kategori.

Hur skapas känslan av tillhörighet i församlingen?

Denna fråga har ännu inte med tydlighet blivit besvarad. Resultatet har hittills belyst:

- Vad församlingstillhörigheten betyder för de fem intervjupersonerna genom de tre kategorierna
- Hur församlingstillhörigheten kan upplevas främja hälsan och livskvaliteten
- Hur känslan av sammanhang kan uppfattas bli stärkt av församlingstillhörigheten

Vi vet således en del om vad församlingstillhörigheten skapar, men hur skapas då själva församlingstillhörigheten i församlingen?

Det är redan nämnt mot slutet av genomgången av kategorin ”Grundläggande” att den gemensamma värdegrunden och globala tillhörigheten eller den gemensamma värdegrundens globala natur är grunden för att skapa känslor av tillhörighet i församlingen. Detta på grund av intervjupersonernas benägenhet att genomgående referera varför och hur de kände tillhörighet med församlingen tillbaka till den gemensamma värdegrundens globala natur.

En annan viktig nyckel är delaktighet. Detta har tidigare i resultatet blivit beskrivet som en effekt men kan även betraktas som en orsak.

”Ja, rent praktiskt så börjar det ju naturligtvis i och med att man kommer till XXX, där är människor som hälsar välkommen, människor som pratar med en. Där finns också uppgifter som var och en har att utföra, då känner man en meningsfullhet att komma in i gemenskapen. Där är ju undervisning som väcker tankar hos en. Och vi är med och dryftar undervisningen, det är ingen passiv föreläsning utan vi lyssnar men vi ger också kommentarer, så det är ju en medverkan, ett gemensamt byggande. Vi fungerar ungefär som ett bygglag som bygger ett hus, man har olika uppgifter. Men huset blir inte färdigt om det bara är en som bygger, det måste vara en elektriker, en rörläggare, och en takläggare... men murbruket är alltid kärlek... Och resultatet blir ju mötena, man känner sig uppmuntrad, styrkt och glad.” (Intervju 3)

Detta citat användes tidigare i resultatet för att belysa vad delaktighet i församlingstillhörigheten kan ge, men en motsatt ordning är likaså möjlig. Intervjupersonen talar här om hur delaktigheten skapar en känsla av tillhörighet och en meningsfull gemenskap i församlingen.

För att delaktigheten ska kunna finnas där som ett redskap för att skapa tillhörighet bör det finnas något att vara delaktig i. Citatet ovan tog upp ett exempel, nämligen möten. Under dessa medverkar medlemmarna, de ger kommentarer och dryftar undervisningen. Ett annat exempel är tjänsten, eller den organiserade predikoverksamheten:

”Det att vi samarbetar, till exempel, i tjänsten. Att vi går tillsammans i tjänsten och den tjänsten är organiserad genom församlingen. Till exempel, möte för tjänst, det kommer från församlingen. Så det att vi, när vi bestämmer tid att gå tillsammans i tjänsten efter mötena i församlingen, att vi går ut i tjänsten, att vi samarbetar, att vi går i par eller träffas för möte för tjänst i XXX eller i hem. Men arbetet är organiserat genom församlingen och det gör att vi går ut tillsammans, det gör att vi faktiskt har ett gemensamt mål och det skapar också den känslan av tillhörighet.” (Intervju 5)

Enligt ip. skapar ett arbete som utförs tillsammans känslor av tillhörighet i församlingen. Församlingsmedlemmarna träffas hos varandra och går ut i ett gemensamt arbete med ett gemensamt mål. Detta sammanbinder medlemmarna och stärker känslan av gemenskap i församlingen, menar ip.

Ett annat redskap som stärker den globala känslan av tillhörighet, är enligt ip. Årsboken:

”...Årsboken, där har vi varje år aktuell information om våra bröder och systrar i andra länder...när jag läser Årsboken, då ser jag att predikoverksamheten är på gång fortfarande, att jag vet att det finns bröder och systrar i andra församlingar, i andra länder som också strvar efter att vara Gudstjänare, som möter olika prövningar...inte bara jag som får hjälp från församlingen utan de får också. Och det stärker ännu mer känslan av tillhörighet.” (Intervju 5)

Ip. skildrar hur Årsboken bekräftar att den gemensamma värdegrundens globala natur fungerar runt om på jorden. Årsboken utgör en påminnelse, för ip., om hur andra församlingsmedlemmar visar sin tro och sin tillhörighet och på så sätt medskapar och stärker den känslorna av tillhörighet.

Sammanfattning av resultatet

Tre kategorier förklarar vad församlingstillhörighet betyder för de fem intervjupersonerna. Dessa är: ”Grundläggande” (den gemensamma värdegrundens globala natur), ”Upplivande” (hälsofrämjande känslor av förståelse, uppmuntran, glädje, beröm, delaktighet, acceptans och kärlek) och ”Meningsfyllda” (upplevelse av meningsfullhet, begriplighet, hanterbarhet och förutsägbarhet). Själva församlingstillhörigheten skapas genom den gemensamma värdegrundens globala natur, delaktigheten i form av möten och tjänst samt genom Årsboken där känslan av den gemensamma värdegrundens globala natur bekräftas.

Diskussion

Disposition

I syfte att underlätta läsbarheten är diskussionen disponerad genom en inledande sammanfattning för att sedan djupgående belysa resonemangen bakom värdet och slutsatserna av resultatets kategoriseringar.

Sammanfattning av diskussionen

Värdet av det "Grundläggande"

I den undersökta församlingstillhörigheten återgavs den gemensamma värdegrunden vara införlivad och annekterad i alla delar av intervjupersonernas liv. Den svenska skolan har uppenbara problem med att omsätta sin värdegrund i den pedagogiska praktiken. Som förslag till hur skolan kan arbeta med värdegrundsfrågor föreslogs Involveringspedagogiken, som kan stimulera elevernas sociala kompetens, främja hälsan och känslan av samhörighet i klasserna om den betraktas i ljuset av tidigare erfarenheter och balanseras mot en bakgrund av variation i kontextuell innebörd.

Värdet av det "Upplivande"

För de fem intervjupersonerna uppfattades församlingstillhörigheten utgöra en hälsofrämjande och omsorgsfull familjegemenskap, där det råder förståelse, uppmuntran och delaktighet. En intervjuperson upplevde hur motivation till att leva hälsosamt kunde hämtas ur församlingsgemenskapen. I ett folkhälsofrämjande perspektiv kan detta betona vikten av att initiera den pedagogiska förändringsprocessen där människor befinner sig och att ta hänsyn till det symboliska kapitalet samt yttermera understryka ett främjande av den primära socialisationen som en grundläggande arena för hälsoutveckling.

Värdet av det "Meningsfyllda"

Sätten känslan av sammanhang stärktes på i församlingen kunde relateras till skolans värld. Detta påvisar hur känslan av sammanhang, i olika kontexter, kan införlivas i verksamheten. De gemensamma komponenterna inom både församlingen och skolan i fråga om att stärka känslan av sammanhang bestod bland annat av den gemensamma värdegrunden, medbestämmandet, utmaningar i form av en adekvat komplexitet och en trygg social miljö. Då en kontextualisering av begrepp äger rum underlättas den pedagogiska förankringen och möjligheter till förändringsprocesser gynnas. Om lärdomar på så sätt kan dras utifrån olika kontextuella verkligheter underlättas det folkhälso pedagogiska arbetet genom att främjandet av hälsan och känslan av sammanhang genomförs utifrån och med hjälp av tillhörighetens olika kulturella kontexter.

Skapandet av tillhörighet – ett vidare perspektiv

I församlingen skapades känslan av tillhörighet genom delaktighet i mötena. Tjänsten främjade tillhörigheten genom att vara en gemensam målinriktad aktivitet. Årsboken bekräftade och stärkte känslan genom att rikta uppmärksamheten på den globala formen av tillhörighet. I skolan kan hälsan främjas och känslorna av tillhörighet skapas genom omsorgsorienterade relationer, gemensamma aktiviteter och delaktighet i beslutstagande och målsättningar.

Värdet av det ”Grundläggande”

Utbredningen av den gemensamma värdegrundens globala natur

Av resultatet har det framkommit att en grundläggande komponent inom den undersökta församlingen upplevdes vara den gemensamma värdegrundens globala natur. Detta påstående förstärks då en värdegrund är något fundamentalt både inom politiska organisationer, det svenska skolväsendet och inom många andra verksamheter i samhället (Värdegrundscentrum, 2004). Det skulle även kunna påstås att all forskning som berör sociala fenomen berör värdegrundens teman på grund av att sociala fenomen först blir relevanta då de relateras till tidens kulturvärden eller den rådande värdegrunden i samhället (Lindgren, 2001). Känslan av global tillhörighet är inte lika omskriven inom det vetenskapliga området. Shahnava (1994) använder begreppet global tillhörighet då han beskriver en strategi där invandrare betraktar sig själva som världsmedborgare. Därmed blir det oväsentligt att de lever utanför sitt hemland. En sådan strategi syftar till att hantera inre stresskällor som kan ha väckts av de problem invandringen medfört eller innebär.

Skolans och församlingens värdegrund

Inom skolan kan värdegrunden handla om allt från lag och ordning till elevens demokratiska deltagande i skolan (Colnerud & Thornberg, 2003). Skolplanen i Sverige talar om vikten av goda värderingar och hur skolan har en roll som fostrare (SOU, 1992). Fostran i skolan handlar om att överföra grundläggande värden, regler och handlingskompetens. Det är läroplanen som anger typen av fostran (Skolverket, 1999). En gemensam värdegrund i skolan främjar likaså en stark känsla av sammanhang, då den ökar förutsägbarheten för eleverna. De har större möjligheter att veta vad som förväntas och vilka krav som ställs då det finns en väldefinierad värdegrund (Folkhälsoinstitutet, 1998).

Både i den religiösa församlingen och i skolan spelar således värdegrunden en avsevärd roll. Men vad skiljer skolans värdegrund från församlingens?

I resultatet slogs den gemensamma värdegrunden ihop med det globala uttrycket för tillhörighet och definierades då som den gemensamma värdegrundens globala natur. Denna form av värdegrund skiljer sig från skolans. Det kan uttryckas som att skolans värdegrund har sin grund i den västerländska kulturen vilken i sin tur har påverkats av kristendomen och dess värderingar. Men vad som egentligen utgör grunden för skolans värdegrund har varit föremål för diskussion bland filosofer, teologer, sociologer och psykologer under mycket lång tid. Uppfattningarna skiljer sig åt beroende på vilket perspektiv man antar. Formuleringarna i skolans värdegrund kan också ses som en konsekvens av ett alltmer pluralistiskt samhälle. Den måste uttrycka värderingarna på ett sådant sätt att utrymme ges för tolkningar och att den kan

accepteras av människor med fullständigt skilda bakgrunder. Skolans värdegrund är därför mer ett retoriskt dokument än en praktisk vägledare (Orlenius, 2001).

Enligt intervjupersonerna utgörs församlingarnas värdegrund av Bibeln. Det finns inom församlingarna upplevelsen av ett gemensamt tolkningssystem som gör att Bibeln uppfattas som enhetlig och praktisk. Då samma tolkningssystem och samma värdegrunden finns överallt inom församlingarna uppfattas den gemensamma värdegrundens globala natur vara mycket stringent till sin natur. Bibeln utgör vad man skulle kunna benämna som en livskarta för intervjupersonerna. Den är annekterad och assimilerad i deras liv. Den närhet som intervjupersonerna säger sig känna till värdegrunden och den upplevda naturliga tillämpbarheten inom livets alla områden är förmodligen ganska olik vad elever ofta känner inför skolans värdegrund. Varför är det så här? Går det att jämföra en organisation såsom skolan med en religiös församling i detta avseende?

Det finns fog att tro att så är fallet. Men även om syftet med värdegrunden på det teoretiska planet i skolans värld och inom den religiösa församlingen fyller en likartad funktion, så finns det stora skillnader. Inom både skolan och församlingen betonas fostran och vikten av att förmedla gemensamma värderingar. Men hur skiljer sig deras kontextuella verkligheter åt?

Skolans och församlingens kontextuella verklighet

Skolan är politiskt förankrad i det svenska samhället. Den ska hantera människor med fullständigt skilda personliga värderingar. Den ska fostra men ändå främja en individualistisk livsstil (Orlenius, 2001). Skolan befinner sig i en helt annan komplex praktik än vad den religiösa församlingen gör. Församlingen består av individer som själva har valt att träda in i gemenskapen. Där finns tydliga begränsningar eller krav på medlemmarna. Möjligheterna för en enhetlig fostran är betydligt mer okomplicerad inom församlingstillhörigheten.

Finns det något samhället och skolan kan lära av det sätt varpå värdegrunden införlivas i församlingen?

I Geels & Wikströms (1999) återgivelse av religionens för- och nackdelar innebar kategorin ”Inre engagemang” att man förhöll sig till sin religion så att den utgjorde ett mönster för det dagliga livet. Intervjumaterialet har visat att värdegrunden, för de fem intervjupersonerna, upplevdes utgöra en form av livskarta. Värdegrunden påverkar således hela det levda livet. Orlenius (2001) diskuterar hur värdegrunden brister i reell förankring och pedagogisk praktik i dagens skola. Värdegrunden ska enligt läroplanerna utgöra fundamentet för all verksamhet i skolan, inte bara på formuleringsarenan utan även på realiseringsarenan.

En pedagogisk modell för skolans framtid

Enligt Orlenius (2001) riskerar värdegrunden i skolan att bli ett retoriskt flaggskepp. Värdegrundsfrågorna behöver genomsyra hela den pedagogiska verksamheten. Detta kan skapa en lärandemiljö som ger en grund för elevernas moraliska kompetensutveckling och för deras inre växande som människor (Orlenius, 2001). Utmaningen kan alltså ligga i att förankra skolans värdegrund så att eleverna känner dess inflytande överallt. Eleverna bör få möjlighet att dra nytta av den värderingsfostran som skolan har som uppgift att tillhandahålla. De bör kunna erbjudas möjligheten att tillgodogöra sig en värdegrund som är till nytta för dem inom livets alla områden.

Finns det någon pedagogisk teori som går att praktisera i detta sammanhang?

Involveringspedagogiken är en pedagogisk teori som används inom skolan, många gånger som en metod för konflikthantering. Problemlösande möten är en del av metoden, då hela klassen sitter i en ring. Ringen används därför att man lättare känner samhörighet och dessutom har ögonkontakt med den som talar. Läraren har en icke skuldbeläggande roll och leder mötet under de förutsättningarna att eleverna är inställda på att de själva måste lösa problemen. Nästa del i det problemlösande mötet är för gruppen att komma fram till ett nytt och mer ansvarsfullt beteende. Här är det av vikt att man utnyttjar hela gruppens samlade positiva kraft för att stödja den enskilde individens utveckling och samtidigt skapa en varm atmosfär i klassrummet. Som lärare ska man med frågor stimulera till nya tankar och idéer. Under nästa del förbinder sig eleven personligen till att hålla den överenskomna planen, detta stärker ansvarskänslan och samhörigheten. Det kan ske genom ett handslag med läraren eller en namnteckning på papper som läraren behåller. Tid för uppföljning och utvärdering bestäms innan mötet avslutas (Nissen, 1979).

I sin avhandling avsåg Åhs (2002) att studera hur Involveringspedagogiken kan användas för att arbeta med värdegrundsfrågor och med det sociala klimatet i skolan. I resultatet framkom det att skolpersonalen upplevde Involveringspedagogiken som en framgångsrik metod i att stimulerade elevernas sociala kompetens, känslan av samhörighet i klasserna och i att utveckla lärarnas medvetande om vikten av att träna goda egenskaper hos eleverna. Involveringspedagogiken kan alltså vara en teori som på ett framgångsrikt sätt fungerar att omsätta i praktiken för att aktivt arbeta med värdegrundsfrågor i skolan samt stärka elevernas känsla av tillhörighet.

Här ej att förglömma Svenssons (2004) tankar kring pedagogikämnet. Det finns inga generella relationer mellan pedagogiska metoder och pedagogiska resultat. De pedagogiska metodernas innebörd är nämligen kontextberoende och skiljer sig åt från skola till skola. Pedagogiska metoder bör då betraktas i ljuset av tidigare erfarenheter, de skola vägas mot en bakgrund av variation i kontextuell innebörd. Involveringspedagogiken bör med detta perspektiv användas som en princip, där användningsområdet varierar med de unika villkoren för varje skolas kontextualisation tillsammans med de resursbidragande och estimerande erfarenheter som återfinns inom varje skolas verksamhetsområde. Genom en sådan balansering skulle Involveringspedagogiken kunna utgöra en gott verktyg i strävan att införliva värdegrunden i skolans pedagogiska verklighet och på så sätt stärka elevernas känsla av tillhörighet med goda möjligheter att främja hälsan som följd.

Värdet av det ”Upplivande”

Församlingstillhörighetens effekt på hälsan och livskvaliteten

Resultatet åskådliggjorde att den religiösa församlingstillhörigheten har en ”upplivande” och hälsofrämjande effekt på de fem intervjupersonerna. Det fanns exempel på hur församlingen genererade styrka i form av ”uppmuntran, påminnelser och kärlek” för att intervjupersonen skulle kunna ”bevara” sin ”tro stark på Gud”. Nordenfelt (1995) definierar hälsa som att ha balans mellan sina mål och sina resurser för att förverkliga dessa mål. Målen skulle i så fall vara att bevara tron och de resurser församlingen ger är uppmuntran, påminnelser och kärlek. Intervjupersonerna betonade även känslor av ”beröm” och ”acceptans” i församlingssamfundet. I sin definition av livskvalitet betonar Naess (1987) bland annat behovet av att uppleva självkänsla och gemenskap. Människans självkänsla kan förstärkas av

omgivningen, genom exempelvis social uppskattning men kan också påverkas av individen själv (Branden, 1994; Weiss & Ebbeck, 1996). Beröm har således en viktig roll i att förstärka självkänslan och således även förbättra hälsan. Känslan av acceptans har samröre med upplevelsen av gemenskap. Att vara accepterad av sin sociala omgivning är viktigt för att kunna känna tillhörighet och livskvalitet (Xin Ma, 2003).

Intervjupersonernas upplevelser av församlingstillhörigheten i relation till deras hälsa och livskvalitet kan alltså förstås utifrån Nordenfelts (1995) och Naess (1987) teorier. Upplevelserna av församlingen som en hälsofrämjande arena kan även förklaras genom den beskrivning en intervjuperson gjorde av församlingen som en "odlingsplats". Församlingstillhörigheten återgavs vara en odlingsplats för goda egenskaper där medlemmarna kunde hjälpa varandra att växa och sekondera varandra för att uppnå en god hälsa. En intervjuperson berättade att han "övervunnit i stort sett blyghet" genom den upplevda acceptansen i församlingen. I det tredje grundläggande behovet i Maslows behovshierarki finner vi behovet av tillhörighet och kärlek. Innebörden i detta är att känna tillhörighet till omgivningen och acceptera den egna personen (Läraryrket, 1998). Av detta förstår vi hur viktigt det är att bli accepterad som människa för att kunna uppleva förtrolig gemenskap och vilken roll detta kan spela i den personliga utvecklingen hänsyn till ett hälsosamt och välmående liv.

Delaktighetens samband med känslan av mening

Intervjupersonerna gav exempel på olika former av delaktighet inom församlingstillhörigheten och tillfredsställelsen därav. De nämnde bland annat den mellanmännsliga interaktionen och deltagandet under mötena. En intervjuperson beskriver församlingsgemenskapen med att jämföra den med ett "byggslag" där alla "har olika uppgifter", där alla är delaktiga och återgav hur detta skapar en känsla av meningsfullhet. Antonovsky (1991) grundar också känslan av meningsfullhet på delaktighet. När andra bestämmer allting åt oss kan resultatet bli objektivering. En värld som är likgiltig för vad vi gör kan slutligen bli en värld utan mening. Om en människa däremot upplever medbestämmande och ett betydande ansvar i livets angelägenheter bidrar detta till en känsla av mening.

Delaktighet brukar nämnas i samband med att bemyndiga människor, att inleda en process i empowerment (Rappaport, 1987). Men delaktighet har alltså också samband med känslan av mening i livet. Eleverna i skolan bör således inte bara känna delaktighet för att motiveras och stärkas genom bemyndigande utan de bör även känna delaktighet för att förstå meningen med det de gör. Om elever känner att de är delaktiga i sitt lärande, om de är medbestämmande i de pedagogiska processerna, borde känslorna för skolgången lättare kunna te sig meningsfulla, motivationen och tillfredsställelsen skulle gynnas.

Religiös motivation till ett hälsosamt leverne

Under kategorin "Upplivande" i resultatet framkom även en tanke om hur synen på hälsa kan påverkas av församlingstillhörigheten. En intervjupersonen kände tacksamhet gentemot Gud för sin hälsa och hade dessutom andra församlingsmedlemmar som föredömen för att leva ett hälsosamt liv. Kan detta utgöra ett exempel på religiös motivation till att leva hälsosamt? Gorsuch (1994) skriver om den kognitiva dissonansteorin, som handlar om hur motstridiga relationer mellan kognitiva element hanteras, och relaterar detta till religiös motivation. Han beskriver hur en upplevd kognitiv motsägelse eller dissonans mellan exempelvis synen på Gud och ens beteende kan förorsaka en inre motivation till att förändra känslan av motsägelse.

Hänsynstagande till människans erfarenheter

Då det kan finnas människor där den religiösa tillhörigheten fungerar som en motivator kan lärdomen för det folkhälsofrämjande arbetet utgöras av vikten att se människor där de är och motivera utifrån den situation en människa befinner sig i. Det finns en mängd teorier kring motivation och vad som är grunden för ett målmedvetet strävande. ”Stages of change” är en förändringsmodell som betonar att människan kan befinna sig i olika mentala stadier, och således benägen till förändring utifrån olika förutsättningar. För att motivera till förändring bör därför hänsyn tas till dessa olika stadier. Då betraktas inte människor som en homogen grupp där alla har samma förutsättningar för förändring, utan människor förstås och behandlas utifrån sitt sammanhang och sina egna förutsättningar (Bennett & Murphy, 1997).

Främjandet av hälsan kräver således ett flexibelt bemötande då människor bär med sig en mängd olika ting i ”livets ryggsäck”. Man kan inte förhålla sig onyanserat till det man ser och upplever. Det finns en anledning till att man ser det man ser, och inte minst hur man ser det. Habitus är ett begrepp som avser ett system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. Habitus är ingen egenskap utan ett förklaringsbegrepp. Dispositionerna kan betraktas som en produkt av vardagens sanktioner som utövas genom hela livet och etablerar sig som scheman för perception, tanke och handling (Bourdieu, 1991). En människas habitus grundläggs genom de vanor som införlivas i familjen och skolan och fungerar sedan som ett seglivat och ofta omedvetet handlingsmönster. Habitus kan betraktas som ett förkroppsligat symboliskt kapital (Broady, 1998). Människans habitus eller kulturella kapital spelar således en stor roll i sättet vi tänker och handlar – och även i sättet vi reagerar gentemot hälsofrämjande insatser. Att se möjligheter till förändring i ett hälsofrämjande perspektiv kan då innebära att inse människors olikheter och initiera den pedagogiska förändringsprocessen där människor befinner sig och ta hänsyn till det symboliska kapitalet.

Angående hur andra församlingsmedlemmar, för den ovan nämnda intervjupersonen, utgjorde exempel i det hälsosamma levernet kan modellinlärning, som en princip inom den sociala inlärningen, utnyttjas som förklaringsmodell, vilket innebär att förändrade beteendemönster kan bli ett resultat av att man lär, observerar och imiterar någon annans socialt önskvärda beteende (Helkama et al, 2000).

Familjen som jämförelse

Jämförelsen mellan församlingstillhörigheten och en familj gjordes vid många tillfällen av intervjupersonerna. Wallstedt (1999) liknelse av familjen som ett samhälle inom samhället där sorg och glädje delas, kan vara intressant i detta sammanhang. Detta ”familjesamhället” anses vara ett villkor för barnens harmoniska utveckling och utgör förutsättningar för att klara sig senare i livet. Den naturligt stödjande miljön och den känslomässiga närheten formar familjen till den grundläggande arenan för hälsoutveckling. Inom familjen sker den primära socialisationen och den utövar, genom osynlig pedagogik, stor påverkan i formandet av beteendemönster (Nationella folkhälsokommittén, 1999; Säljö, 2000). När det gäller konceptet familj som en social konstruktion, definierar Gubrium & Holstein (1990) förväntande fördelaktiga samhörighetskänslor inom familjekonstellationen som bestående av; varaktighet, intimitet, ömsesidighet och ansvar. När intervjupersonerna relaterade församlingsgemenskapen till familjebegreppet återfanns tydligt ovan nämnda slag av samhörighetskänslor. Att flertalet av intervjupersonerna associerade församlingstillhörigheten med en omsorgsfull familj kan egentligen sammanfatta diskussionen om värdet av kategorin ”Upplivande”. I en omsorgsfull familj främjas nämligen hälsan genom förståelse, tröst, beröm och uppmuntran. Ett annat

kännetecken på en god familjeanda är en känsla av acceptans. Man är också delaktig i familjens aktiviteter och kan få hjälp med att förstå meningen med livet. Om omsorg råder i familjen vill man också främja varandras välmående genom att lyssna till varandra och utgå från de individuella förutsättningar som är rådande.

Den folkhälsovetenskapliga relevansen av den upplevda godartade och hälsofrämjande familjeandan som var förknippad med församlingstillhörigheten utgörs av den livskraft som kan bli en följd av en positiv socialisationsarena. Att församlingen kunde upplevas erbjuda denna form av familjär känslomässig närhet jämte känslan av varaktighet och ansvar påvisar hur viktig denna arena är för människan och för det folkhälsovetenskapliga arbetet. Initieringar åt att fylla detta behov hos människor är gjort genom så kallade familjecentraler där samhörigheten och delaktigheten mellan barn och vuxna accentueras och framhävs (Nationella folkhälsokommittén, 1999). Då denna godartade form av den primära socialisationsarenan är så viktigt för hälsan borde folkhälsoarbetet ytterligare understryka och sträva hän emot ett främjande av denna grundläggande arena för hälsoutveckling.

Värdet av det "Meningsfyllda"

Livets mening

I resultatet framkom definitioner på livets mening och hur församlingen upplevdes stärka känslan av mening. En definition av livets mening innebar "att göra Guds vilja" och att arbeta för att uppfylla jorden med människor som följer den uppmaningen. Både Csíkszentmihályi (1992) och Antonovsky (1991) skriver om mening i livet. Csíkszentmihályi (1992) definierar skapandet av mening som att förvandla livet till en enda flowupplevelse. Detta gör man genom att konstruera ett tillräckligt svårt mål, från vilket alla andra delmål följer och att sedan investera all sin energi i att nå detta mål. Då kommer ens handlingar och känslor att vara i harmoni med varandra och olika delar av livet kommer att te sig sammanhängande. Varje aktivitet kommer således att vara meningsfull i nuet, i det förflutna och i framtiden på grund av dess samband med det yttersta målet. För Antonovsky (1991) består livets mening i att de krav och utmaningar som finns hanteras med engagemang och självförtroende. Livet får mening då människan känner sig engagerad och är helt inställd på att klara av livets utmaningar. Då är människan medbestämmande och känner ett betydande ansvar i sitt liv. Alla dessa delar bidrar till en känsla av mening i livet. Det finns tydliga samband mellan dessa två sätt att betrakta livets meningsfullhet. Båda betonar utmaningar, engagemang och delaktighet.

Med utgångspunkt i den definition av mening som Csíkszentmihályi (1992) och Antonovsky (1991) står för är utmaningen, hos intervjupersonen ovan, att uppfylla jorden med människor som tänker och lever som Gud vill, engagemanget innebär att göra Guds vilja och delaktigheten består i att arbeta för att fullfölja utmaningen.

Enligt Fromm (1993) eftersträvar människan genom religionen som samhällsligt fenomen att förstå livets mening för att hantera världens otrygghet. Alla trosföreställningar som således inte bottnar i människans olika behov kommer att ha föga inflytande på handlingsmönster och livssystem. Ett av dessa behov som möjliggör religiöst engagemang är strävan att bli en del av något mäktigare än det egna jaget. Genom att tillhöra en oföränderligt stark och evig makt blir man delaktig i dess storhet. Trygghet, stolthet och skydd genom delaktighet med detta mäktiga är känslor som religiöst engagemang kan ge upphov till medan livets mening bestäms av den stora enheten livet blivit överlämnat åt (Fromm, 1993). Viktigt att notera i detta sammanhang är Fromms påstående att endast trosföreställningar som bottnar i människans

behov kommer att kunna ha inflytande på hennes utveckling av handlingsmönster och livssystem.

Begriplighetens hanterbarhet

Några intervjupersoner uttryckte hur församlingstillhörigheten hjälpte dem att förstå en annars oförutsägbar värld. Församlingen uppfattades alltså stärka känslan av begriplighet. Denna komponent inom känslan av sammanhang har att göra med om vi uppfattar världens angelägenheter som strukturerade och sammanhängande. Världen är således förutsägbar och det som överraskar går att förklara (Antonovsky, 1991). En intervjuperson återgav en minskad känsla av ”ängslan inför framtiden” då förtröstan på Gud förstärktes inom församlingssammanhanget. Hanterbarhet är den komponent inom känsla av sammanhang som handlar om att ha tillräckliga resurser för att klara av livets påfrestningar. Resurserna kan både innehas av en själv men även kontrolleras av andra närstående, som i detta fall av Gud. Resultatet blir att man inte uppfattar sig som ett offer för omständigheterna utan ser en utväg ur påfrestningar (Antonovsky, 1991). Utvägen skulle i detta fall vara Guds hjälp som är en del av intervjupersonens tro.

Ett målinriktat sammanhängande livssystem

Inom kategorin ”Meningsfyllda” uttryckte en intervjuperson tillfredsställelse över ”att allting fungerar så bra” inom församlingstillhörigheten. Csikszentmihályi (1992) har skapat ett begrepp som han kallar flow. Detta tillstånd karakteriseras av att man befinner sig i ett målinriktat handlingssystem styrt av regler som ger besked om hur man klarar sig, och med en tillhörande intensiv känsla av koncentration. Det handlar alltså om den känsla vi har när allting fungerar som det skall, när allting stämmer och när vi ställs inför utmaningar som vi vet att vi klarar av, vilket skapar lycka och hälsa. Antonovskys (1991) skriver om vikten av att se världens angelägenheter som ordnade, strukturerade och sammanhängande, för att uppleva känslan av sammanhang. Känslan av att ”allting fungerar så bra” skulle kunna relateras till både flow och känslan av sammanhang då de grundar sig på ett målinriktat, sammanhängande livssystem, vilket tydligen kan underlättas av församlingstillhörigheten.

Förutsägbarhetens fördelar

I resultatet framkom upplevelser av församlingens beständighet. Det fanns en trygghet och en förtröstan i att församlingen alltid fanns till hands. Att uppleva världen som förutsägbar är av stor betydelse för att kunna begripa den och uppleva känslan av sammanhang (Antonovsky, 1991). Att församlingen upplevs varande av beständig natur kunde främja intervjupersonernas känsla av förutsägbarhet i livet och således även känslan av sammanhang. Det fanns även exempel på hur församlingstillhörigheten påverkade vardagen genom rutiner och vanor som styrde livet och utgjorde trygghet. Antonovsky (1991) framhåller hur de vardagliga livserfarenheterna styr utvecklingen av känslan av sammanhang, till exempel i form av förvärvsarbets natur.

Skolans kontextuella relevans

En kontext där vikten av känslan av sammanhang har vuxit fram är inom projektet Hälsofrämjande skolutveckling. Tanken bakom detta projekt är att utveckla en skola vars vardagliga miljö stödjer och främjar den fysiska och psykosociala hälsan. Sedan starten 1992, på initiativ från Europarådet, EU och Världshälsoorganisationens europakontor, har projektet spritt sig i Europa och Sverige (Folkhälsoinstitutet, 1997). Inom Hälsofrämjande skolutveckling har alltså denna teori fått mycket stark betoning. Man arbetar aktivt inom projektet för att stärka samtliga komponenter inom känsla av sammanhang (Folkhälsoinstitutet, 1998).

Lander (1996) har identifierat tre sätt varpå man effektivt kan arbeta med stärkandet av elevernas känsla av sammanhang.

- Skolan bör främja social trygghet och gemensamma värden för relationer. Eleverna får därigenom hjälp att bättre hantera och tolka stressorer och att reglera sin påverkan på andra. En ömsesidig solidaritet, grundad på medbestämmande, bör åstundas som stärker elevernas känsla av att vara behövda.
- Eleverna behöver ha en arbetsmiljö med adekvat komplexitet inom både arbetsuppgifter och relationer. Detta kan generera upprepade erfarenheter av lyckad problemlösning inom livets emotionella, sociala och mentala områden. Detta kan utveckla ett flexibelt och framgångsrikt reaktionsmönster för framtiden.
- Inom skolan bör även tydlig återkoppling på sociala och kognitiva prestationer göras i syfte att fokusera problemlösningar på det väsentliga. Detta kräver god kommunikation och ett språk som främjar en miljö där elever obesvärad kan uttrycka sina känslor. Detta bör eftertraktas då hantering av känslor är grunden för en framgångsrik problemhantering. En trygg social miljö där misslyckanden är tillåtna utgör premissen (Lander, 1996).

Sammanfattningsvis lyfter Lander (1996) fram gemensamma värden, medbestämmande, adekvat komplexitet i arbetsmiljön, återkoppling på prestationer, god hantering av känslor och en trygg social miljö som framgångsområden i att stärka elevernas känsla av sammanhang. Flera av de beståndsdelar Lander (1996) identifierat upplever intervjupersonerna att församlingstillhörigheten främjar. Detta påvisar hur känslan av sammanhang, i olika kontexter, kan införlivas i verksamheten. Trots att skolan och församlingen är två skilda sammanhang kan liknande förfaringssätt nyttjas framgångsrikt i båda. Lärdomen ligger i nyttan av att kontextualisera begrepp för att nå en pedagogisk förankring där förändring såväl synliggörs som möjliggörs.

Om lärdomar på ovanstående sätt kan dras utifrån olika kontextuella verkligheter kan det folkhälsofrämjande arbetet underlättas. Att skolan som den sekundära socialisationsarenan fungerar väl är av stor vikt för folkhälsan. Den kan i själva verket kompensera åtskilliga brister i barnens primära socialisationsarena; familjen (Nationella folkhälsokommittén, 1999). Detta motiverar, utifrån det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2000), ett synsätt där främjandet av hälsan och känslan av sammanhang inom skolans verksamhetsområde bör göras utifrån och med hjälp av tillhörighetens olika kulturella kontexterna. På så sätt underlättas tillgången av de resurser och principer som behövs för att eleverna ska kunna utvecklas hänemot en frisk och välmående tillvaro.

Skapandet av tillhörighet – ett vidare perspektiv

Hönan eller ägget?

I resultatet framkom att känslan av tillhörighet i församlingen skapades genom den gemensamma värdegrundens globala natur, delaktigheten i form av möten och tjänst samt genom Årsboken där känslan av den gemensamma värdegrundens globala natur bekräftades. En fråga som kan uppstå i relation till hela uppsatsen är: Vad kom först, hönan eller ägget?

Uppsatsen tog sin utgångspunkt i att undersöka en församlingstillhörighet och se vad detta kunde skänka människor i positiv bemärkelse. Med denna utgångspunkt blev resultatet bland annat en gemensam värdegrund, en global känsla av tillhörighet, förståelse, delaktighet och kärlek samt en möjlighet att stärka känslan av sammanhang. När syftet även bestod i att belysa hur känslan av tillhörighet skapades kunde skeendet svänga och åskådliggöras från motsatt håll. Då var det plötsligt den gemensamma värdegrunden och delaktigheten som skapade tillhörighet. Hur kan detta förstås? Vad är orsak och verkan?

Förklaringen består av vilken sorts ögon betraktelsen sker genom. Olika perspektiv ger olika synvinklar. Komplexiteten i relationerna mellan vad som skapar vad är ansenligt gäckande. För att få en uppfattning om skeendet kan vi använda en metafor i form av en cirkel. En cirkel har varken begynnelse eller avslutning, den är en sluten enhet. Med denna metafor förlorar orsak och verkan sin betydelse. Istället kan vi betrakta tillhörighetens effekter och skapandet av ursprungskänslan som en ständigt pågående process, där komponenterna är inbördes avhängiga.

De kontextuella variationernas skapande av tillhörighet

Med denna bakgrund av komplexiteten kan vi granska lärdomarna av den skapade tillhörigheten i den undersökta församlingen. Värdet av den gemensamma värdegrunden i skapandet av tillhörighet har redan blivit belyst under ”Värdet av det ’Grundläggande’”. Låt oss analysera tre komponenter inom församlingen som skapade eller bekräftade känslan av tillhörighet. Församlingsmötena skapade känslor av tillhörigheten genom delaktighet. Tjänsten främjade tillhörigheten genom att vara en gemensam målinriktad aktivitet. Årsboken bekräftade och stärkte känslan genom att rikta uppmärksamheten på den globala formen av tillhörighet.

Församlingsmötena kan relateras till de möten som sker i skolans värld. Att elever umgås och är delaktiga i skolans koalitioner främjar deras känsla av tillhörighet (Williams & Downing, 1998) Elever blir benägna att känna samhörighet med skolan om de upplever att den har omsorg och känslighet för deras behov (Colnerud & Thornberg, 2003). Lärdomen kan bestå i att verkligen accentuera vikten av allas delaktighet i klassrummet och söka tillgodose varje elevs behov.

Den målinriktade gemensamma aktiviteten bestående av tjänsten kan anknytas till skolans styrdokument som ska framhäva centrala mål för eleverna. Läroplanerna kännetecknas av värdestyrning där skolaktörer ska handla utifrån angivna mål (Lindgren, 2001). När elever arbetar tillsammans kan ett samberoende mellan gruppmedlemmarna utvecklas för både uppgifterna och målen. När detta samarbete äger rum för att fullfölja gemensamma mål stärks känslan av tillhörighet (Colnerud & Thornberg, 2003). Skolan kan härmed, genom att betona

både gemensamma aktiviteter och samfälliga mål, entusiasmera eleverna till ökat engagemang och bidra till en starkare känsla av tillhörighet.

Årsboken kan relateras till ett inte alldeles okänt fenomen inom den svenska skolan, nämligen klassboken. Den har lite olika funktioner på olika skolor, alltifrån frånvaroregistrering till en digital plats på Internet där klasskamrater kan uttrycka tankar och åsikter (Ruthström, 2000; Josefsson, 2002). Klassboken borde kunna främja känslan av tillhörighet hos elever om den användes som ett redskap för att främja umgänge och delaktighet mellan klasskamrater (Routt, 1996).

Sammanfattningsvis kan en skola som karakteriseras av omsorgsorienterade relationer, gemensamma aktiviteter och delaktighet i beslutstagande och målsättningar skapa hälsofrämjande känslor av tillhörighet hos eleverna. Detta kan utgöra avancemang i främjandet av en hälsosam och harmonisk skolgång, något som är av central folkhälsovetenskaplig relevans (Colnerud & Thornberg, 2003).

Slutsatser

Med utgångspunkt i resultatet rörande den religiösa församlingstillhörigheten torde följande kontextualiserade lärdomar kunna dras ifråga om tillhörighetens främjande av hälsan och känslan av sammanhang:

- Involveringspedagogiken kan användas för att införliva värdegrunden i skolans pedagogiska verksamhet och på så sätt stärka och främja elevernas känsla av tillhörighet och hälsa då den balanseras mot en bakgrund av variation i kontextuell innebörd
- Det folkhälsovetenskapliga förändringsarbetet kan med fördel initieras med tanke på det symboliska kapitalet och samtidigt understryka främjandet av den primära socialisationen som en grundläggande tillhörighetsarena för hälsoutveckling
- För att elevernas skoltillhörighet ska möjliggöra ett främjande av hälsan och känslan av sammanhang bör de hälsovetenskapliga förfaringsätten gagnligt genomföras utifrån och med hjälp av principer relaterade till de kulturella kontexterna
- I skolan torde hälsan kunna främjas och känslorna av tillhörighet stärkas genom omsorgsorienterade relationer, gemensamma aktiviteter och delaktighet i beslutstagande och målsättningar

Det personliga lärandet

Det mest påtagliga jag lärt mig genom arbetsprocessen med denna uppsats är hur omfattande begrepp och teorier, först när de kontextualiseras, erhåller mening och betydelse. Tillhörighet, hälsa, känsla av sammanhang och värdegrund är samtliga mycket sedvanliga begrepp och frekvent använda inom hälsovetenskapliga sammanhang. Men vad denoterar dem?

För mig personligen har det varit mycket lärorikt och tillfredsställande när mitt inre ledsagats att i olika kontexter förstå begrepp som tidigare varit förgivandetaganden.

Församlingstillhörighet kan jag mycket personligen relatera till. Att utveckla fördjupad förståelse för en sådan oflekterad del av min egen livsvärld har varit synnerligen intressant. Att dessutom skönja hur komponenter inom församlingstillhörighet kan nyttjas i andra kontexter bidrar överhövligt till mitt kunnande som folkhälsovetenskaplig.

Litteraturförteckning

Alsmark, G. (1997). *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur

Alvesson, M & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Antonovsky, A. (1984). *The Sense of Coherence as a Determinant of Health. Behavioural Health: A Handbook of Health Enhancement and Disease Prevention*. New York: Wiley

Antonovsky, A. (1985). *The Life Cycle, Mental Health, and the Sense of Coherence*. Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences, 1985, 22, 273-280

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Barlow, M. (1997), *Se mig, förstå mig!* Glanshammar: Barlow Research Co.

Bennett, P. & Murphy, S. (1997). *Psychology and Health Promotion*. London: Open University Press

Bergström, M. & Wahlgren, G. (1997). *Att leva med diabetes. En intervjuundersökning*. Lunds universitet, Stencil

Bolin, K. Jacobson, L. Lindgren, B. (2001) *The family as the health producer - when spouses act strategically*. Journal of Health Economics, 21, 475–495

Bourdieu, P. (1991). *The Craft of Sociology: epistemological preliminaries*. New York: Walter de Gruyter

Branden, N. (1994). *The six pillars of self-esteem*. New York: Bantam

Broadly, D. (1998). *Kulturens fält*. Göteborg: Daidalos

Brune, M. Haasen, C. Krausz, M. Yagdiran, O. Bustos, E. Eisenman, D. (2002). *Belief System As Coping Factors For Traumatized Refugees: A Pilot Study*. Eur Psychiatry, 17, 451-458

Carlsson, A. (1999) *Hälsa i skolan – En studie om hur elever i år 5 ser på begreppet hälsa*. Linköpings universitet, Stencil

Carone, D. A. Jr. & Barone, D. F. (2001). *A Social Cognitive Perspective On Religious beliefs: Their Functions And Impact On Coping And Psychotherapy*. Clinical Psychology Review, 21, 7, 989–1003

Colnerud, G. & Thornberg, R. (2003). *Värdepedagogik i internationell belysning*. Kalmar: Skolverket

Csikszentmihályi, M. (1992). *Flow – Den optimala upplevelsens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur

- Cumpsty, J. S. (1991). *Religion As Belonging. A General Theory of Religion*. Department of Religious Studies, University of Cape Town. London: University Press of America
- Denham, S. A. (2002) *Family Routines: A Structural Perspective for Viewing Family Health*. *Advances in Nursing Science*, 24, 4, 60–74
- Edwards, D. & Besseling, E. (2001). *Relationship between depression, anxiety, sense of coherence, social support and religious coping*. *South African Journal of Psychology*, 2001, 31, 4, 62-72
- Egeberg, S. Halse, J. Jerlang, E. Jonassen, A. J. Ringsted, S. Wedel-Brandt, B. (1991). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Solna: Almqvist & Wiksell
- Ekberg, K. (2000) *Arbetsmateriel till AR-utredningen*. Stockholm: Publica
- Eriksson, B. Lindberg, O. Flygare, E. Daneback, K. (2002) *Skolan – en arena för mobbning. En forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Skolverket, Stockholm: Liber
- Finn, J. (1989). *Withdrawing from School*. *Review of Educational Research*, 59, 117-142
- Folkhälsoinstitutet. (1997). *Hälsofrämjande skola*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet
- Folkhälsoinstitutet. (1998). *Hälsosamt i grundskolan, sammanfattande utvärdering av Hälsoskoleprojektet 1994-1996*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Geels, A. & Wikström, O. (1999) *Den religiösa människan. En introduktion till religionspsykologin*. Stockholm: Natur och Kultur
- Gorsuch, R. L. (1994) *Toward motivational theories of intrinsic religious commitment*. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 33, 4, 315-326
- Graham, S. Furr, S. Flowers, C. Burke, T. M. (2001). *Religion And Spirituality In Coping With Stress*. *Counseling and Values*, 10, 46, 1-13
- Gubrium, J. & Holstein, J. (1990) *What is Family?* Mountain View: Mayfield Publishing Company
- Grosin, L. (1991) *Skolklimat, prestation och uppförande i åtta högstadieskolor*. Stockholms universitet, Pedagogiska Institutionen, Stencil
- Helkama, K. Myllyniemi, R. Liebkind, K. (2000). *Socialpsykologi – en introduktion*. Malmö: Liber
- Hyypä, M. T. & Maki, J. (2003). *Social participation and health in a community rich in stock of social capital*. *Health Educational Research*, 18, 6, 770-779
- Jahnsen R. (2002). *Coping Potential And Disability - Sense Of Coherence In Adults With Cerebral Palsy*. *Disability And Rehabilitation*, 2002, 24, 10, 511-518
- Josefsson, P. (2002). *S:t ilians klass 9D, 1978*. [www-dokument] URL: <http://medlem.spray.se/klass9d1978/gastbok.htm> (2004-03-10)

- Krause, N. Ingersoll-Dayton, B. Liang, J. Sugisawa, H. (1999). *Religion, social support, and health among the Japanese elderly*. *Health Social Behaviour*, 40, 4, 405-421
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lander, R. (1996). *Hälsosamt i grundskolan*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet
- Lange, A. & Westin, C. (1981). *Etnisk diskriminering och social identitet*. Stockholm: Publica
- Lindgren, J. (2001). *Värdegrund i skola och forskning 2001*. Värdegrundscentrum, Umeå Universitet
- Lundahl, U. & Skärvad, P. (1992). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Lund: Studentlitteratur
- Läraryrket. (1998). *Värden att grunna på – Ett studiematerial om skolans värdegrund*. Stockholm. [www-dokument] URL: [http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/Documents/0045353B/\\$FILE/vardegrundA4.pdf](http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/Documents/0045353B/$FILE/vardegrundA4.pdf) (2004-03-08)
- Löwegren, L. (2003) *Religioner, Statistik*. [www-dokument] URL: <http://www.to-life.se/statistik.htm> (2004-01-09)
- Malmgren, B. (2000). *Tankar om sekter (eng. cults) och tankestyrning (eng. mind-control) utifrån min psykiatriska erfarenhet*. [www-dokument] URL: <http://www.isidordata.se/lakare/cults.htm> (2004-01-12)
- Maltby, J. & Day, L. (2003). *Religious Orientation, Religious Coping And Appraisals Of Stress: Assessing Primary Appraisal Factors In The Relationship Between Religiosity And Psychological Well-being*. *Personality and Individual Differences*, 34, 1209-1224
- Naess S. (1987) *Quality of Life Research. Concepts, Methods and Applications*. Oslo: Institute of Applied Social Research
- Nationella folkhälsokommittén. (1999). *Psykisk hälsa. Rapport från arbetsgruppen för psykisk hälsa till Nationella folkhälsokommittén*. Underlagsrapport nr 10
- Nilsson, A. & Jörgensen, Ö. (2003). *Påverkan på implicita attityder genom självinvolverings- och efterbeslutsprocesser*. Lunds universitet: Institutionen för psykologi, Stencil
- Nissen, P. (1979). *Involveringspedagogik: utveckling genom klassmöten med barn och vuxna*. Malmö: Liber Läromedel
- Nordenfelt, L. (1991). *Livskvalitet och hälsa*. Stockholm: Almqvist & Wiksell
- Nordenfelt, L. (1995). *Om holistiska hälsoteorier. Begrepp om hälsa. Filosofiska och etiska perspektiv på livskvalitet, hälsa och vård*. Stockholm: Liber Utbildning
- Ohlsson, C. Ryberg, L. Sjöholm, L. (1997). *Idrott och hälsa*. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa

- Patterson, J. M. & Garwick, A. W. (1994). *Theoretical linkages: Family meanings and sense of coherence*. Resiliency in Families Series, 4, 71-90
- Paulsson, G. Nath, Y. S. Ekman, B. (2001) *Hälsa & Utveckling/Fattigdom & Ohälsa*. Health Division Document 2001:1, Commissioned by Sida, Department for Democracy and Social Development, Health Division
- Raeburn, J. & Rootman, I. (1998). *People-Centred Health Promotion*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd
- Rappaport, J. (1987). *Terms of empowerment/Exemplars of prevention: Towards a theory for community psychology*. American Journal of Community Psychology, 15, 2, 121-148.
- Ren, X. S. Skinner, K. Lee, A. Kazis, L. (1999) *Social support, social selection and self-assessed health status: results from the veterans health study in the United States*. Social Science Medicine, 48, 12, 1721-1734
- Routt, M. L. (1996). *Early experiences that foster connectedness*. Dimensions of Early Childhood, 24, 17-21
- Ruthström, U. (2000). *Hotell- och restaurangprogrammet Lindeskolan, ItiS-projekt*. [www-dokument] URL: <http://www.orebrolan.se/itis/rappporter/lindesberg/hrlindesberg.pdf> (2004-03-10)
- Scherer, M. (1998). *The discipline of hope: A conversation with Herb Kohl*. Educational Leadership, 56, 8-13
- Shahnavaz, S. (1994) *Invandrarens copingstrategier, en kvalitativ studie av iranska män i Sverige*. Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen, Stencil
- Siegel K. Anderman S J. Schrimshaw E. W. (2001) *Religion And Coping With Health-Related Stress*. Psychology and Health, 16, 631-653
- Skolverket. (1999). *Skolans värdegrund. Kommentar till läroplanen*. Stockholm: Liber
- Springett, J. (2001). *Participatoriska ansatser vid utvärdering av hälsofrämjande arbete*. Lund: Studentlitteratur
- SOU 1992:94: *Skola för bildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ström, Å. V. (1973). *Psykologi och Religion*. Uppsala: Almqvist & Wiksell
- Svenska FN-förbundet. (2003). *WHO*. [www-dokument] URL: <http://www.sfn.se/page.asp?nodeId=156> (2003-12-04)
- Svensson, L. (2004) *Pedagogikämnet*. Lunds universitet: Pedagogiska institutionen, Stencil
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma
- Tones, K. & Tilford, S. (1994). *Health Education. Effectiveness, efficiency, and equity*. (2nd ed.), London: Chapman & Hall

- Tännsjö, T. (2000). *Grundbok i normativ etik*. Stockholm: Thales
- Palangetic, T & Pekgöz, S. (2003) *Tillhörighet eller utanförskap. En studie av andragenerationens invandrare i Malmö*. Lunds Universitet, Stencil
- Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Värdegrundscentrum. (2004). *Forskning om värdegrund. Umeå universitet*. [www-dokument]
URL: <http://www.vgc.umu.se/forskning/index.php> (2004-03-10)
- Wallstedt, F. (1999). *Samhället och barnen – Socialvårdskommitténs utredning av barnvårdsanstalter och fosterbarnsvård 1941-1945*. Stockholms universitet, Historiska institutionen
- Weiss, M. R. & Ebbeck, V. (1996). *Self esteem and perceptions of competence in youth sports: Theory, research and enhancement strategies*. Encyclopedia of sport medicine, 364-382. Cambridge, MA, US: Blackwell Scientific Publications, Inc.
- Wigerfelt, B. & Wigerfelt, A. (2001). *Törnrosalandet – om tillhörighet och Utanförskap*. Trelleborg: Berlings Skogs AB
- Williams, L. J. & Downing, J. E. (1998). *Membership and belonging in inclusive classrooms: What do middle school students have to say?* Journal of the Association for Persons With Severe Handicaps, 23, 98-110
- World Health Organisation. (1946) *Preamble to the Constitution of the World Health Organization as adopted by the International Health Conference*. Official Records of the World Health Organization, 2, 100
- Wulff, D. M. (1993). *Religionspsykologi 2*. Lund: Studentlitteratur
- Xin Ma. (2003). *Sense Of Belonging To School: Can Schools Make A Difference?* Department Of Educational Psychology, University of Alberta, 96, 6, 340-349
- Young, G. & Dowling, W. (1987) *Dimensions of religiosity in old age: accounting for variation in types of participation*. Journal Gerontology, 42, 4, 376-380
- Åhs, O. (1998). *Bortom bråk och hårt klimat: om att utveckla social förmåga i skola och förskola*. Stockholm: Runa
- Åhs, O. (2002). *Towards Social Well-being in Schools*. Mälardalens högskola: Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Bilaga

Intervjuguide

- Vad betyder församlingstillhörighet för dig?
- Hur ser du på din hälsa i relation till församlingen?
- Påverkas din syn på livets mening av församlingstillhörigheten?
- Inverkar församlingstillhörigheten på förmågan att hantera olika situationer i livet?
- Hur upplever du att församlingen skapar en känsla av tillhörighet?